

LUNDS
UNIVERSITET

Konfessionella friskolor och religionsfrihetens ramar inom skolväsendet

En argumentationsanalys av den mediala debatten i Sverige

Emma Lennhammer

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
MRSK62
Vårtermin 2018
Handledare: Emma Severinsson
Antal ord: 16 124

Faith based schools and the scope of freedom of religion

- An argument analysis of the debate in Swedish media

Abstract

In March 2018 the Swedish social democratic party's ministers Anna Ekström and Ardalan Shekarabi announced that one of their election promises is to forbid faith based schools. The motivation being that schools in Sweden should be based on unbiased knowledge and equivalence, and that the child has the right to form its own opinions regarding its religion. The purpose of this essay is to highlight the debate on faith based schools in Sweden. This is done by applying an argument analysis, of selected articles published between January 1, 2017 and March 25, 2018, and episodes from the television debate programs *Agenda* and *Opinion live*. The theory, by Maria Klasson Sundin, used includes the concepts of religion, freedom and autonomy. It comprises three models based on these concepts and assists interpreting the debate on religious schools. The essay is primarily based on works by different scholars in theology, human rights and law.

Questions that have been answered during the analysis are: what pro and contra arguments are expressed in the debate regarding faith based schools in Sweden? How valid and relevant are these arguments? How are the concepts of religion, freedom and the autonomy of the child emphasized? The different themes and perspectives that are dominating the debate have been clarified in the analysis. A key conclusion that could be drawn is that even though they might have different standpoints regarding faith based schools, they all share the common interest of freedom of religion. However, how this is to be achieved in practice differs between the debaters.

Keywords: Sweden, human rights, faith based schools, freedom of religion, child rights

Abstrakt

I mars 2018 meddelade Socialdemokraternas kunskapslyfts- och gymnasieminister Anna Ekström och civilminister Ardalan Shekarabi att ett av partiets vallöften inför valet 2018 är att införa ett förbud mot religiösa friskolor. Motiveringen löd att skolan ska grundas på kunskap och likvärdighet, samt att barnet ska få bilda sin egen uppfattning om sin livsåskådning. Syftet med uppsatsen är att belysa debatten om religiösa friskolor i Sverige. Undersökningen görs genom en argumentationsanalys av ett urval artiklar, publicerade mellan den första januari 2017 och den 25 mars 2018, samt avsnitt av debattprogrammen *Agenda* och *Opinion live* som 2018 behandlade ämnet religiösa friskolor. Teorin, av Maria Klasson Sundin, som används innefattar synen på begreppen religion, frihet och autonomi. Den omfattar tre modeller baserade på dessa begrepp och agerar verktyg i att tolka debatten om konfessionella friskolor. Material som har använts utgörs främst av verk författade av forskare inom teologi, mänskliga rättigheter och juridik.

Frågeställningar som har besvarats under analysens gång är: vilka pro- och contraargument yttras i den mediala debatten om religiösa friskolor i Sverige? Hur hållbara och relevanta är dessa argument? Hur betonas begreppen religion, frihet och barnets autonomi? De olika teman och perspektiv som finns i debatten har tydliggjorts i analysen. En huvudsaklig slutsats som har kunnat dras är att argumenten, trots olika ståndpunkter i frågan om religiösa friskolor, har ett gemensamt syfte i att främja religionsfriheten. Hur detta bör genomföras i praktiken skiljer sig dock mellan debattörerna.

Nyckelord: Sverige, mänskliga rättigheter, religiösa friskolor, religionsfrihet, barns rättigheter

Innehållsförteckning

1 INLEDNING OCH BAKGRUND	5
1.1 INLEDNING	5
1.2 BAKGRUND.....	5
1.3 PROBLEMFÖRMULERING, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
1.4 MATERIAL, AVGRÄNSNINGAR OCH KÄLLKRITIK	7
2 TEORI OCH METOD	9
2.1 MARIA KLASSON SUNDINS TRE MODELLER OM BARNES RELIGIONSFRIHET	9
2.1.1 BEGREPPEN RELIGION, FRIHET OCH AUTONOMI.....	9
2.1.2 TRADITIONSMODELLEN, TANKEFRIHETSMODELLEN OCH LIVSTOLKNINGSMODELLEN	10
2.2 METOD	12
3 LITTERATURÖVERSIKT OCH TIDIGARE FORSKNING	13
4 ANALYS OCH DISKUSSION	15
4.1 ARGUMENTATIONSANALYS	15
4.1.1 ARGUMENT FÖR RELIGIÖSA FRISKOLOR	15
4.1.1.1 Rätten till religionsfrihet	15
4.1.1.2 ECHR och föräldrars rätt att välja skola utifrån sin religion.....	19
4.1.1.3 Religiösa friskolor innebär en fristad för religiösa barn och familjer	23
4.1.1.4 Den låga andelen religiösa friskolor utgör inte ett problem	25
4.1.1.5 Sammanfattning av argument för religiösa friskolor.....	26
4.1.2 ARGUMENT MOT RELIGIÖSA FRISKOLOR	26
4.1.2.1 CRC och barns rätt till religionsfrihet.....	26
4.1.2.2 Skola och religion ska skiljas åt.....	30
4.1.2.3 Förståelsen ökar om olika grupper befinner sig i samma skola	34
4.1.2.4 Barn saknar förmågan att kritiskt granska information som presenteras för dem	36
4.1.2.5 Sammanfattning av argument mot religiösa friskolor	38
5 RESULTAT OCH DISKUSSION	39
REFERENSER	43

1 Inledning och bakgrund

1.1 Inledning

Den 13 mars 2018 meddelade Socialdemokraternas kunskapslyfts- och gymnasieminister Anna Ekström och civilminister Ardan Shekarabi att ett av partiets vallöften inför valet 2018 är att införa ett förbud mot religiösa friskolor. Motiveringen löd att den svenska skolan ska grundas på objektiv kunskap och likvärdighet samt att varje enskild elev ska få bilda sina egna uppfattningar och således även framtid. Det visar att diskussionen om religiösa inslag i skolan och barns respektive föräldrars religionsfrihet är högst aktuellt idag, trots att ämnet har diskuterats redan under tidigt 1900-tal.¹

Religiösa friskolor berör inte enbart frågan om religiösa inslag i undervisningen, utan även var gränsen går mellan barns rätt till religionsfrihet respektive föräldrarnas rättighet och skyldighet att vägleda sina barn och uppfostra dem i enlighet med sin religion. Det är spänningsfältet mellan dessa rättigheter som ska undersökas i denna uppsats, i relation till de proargument, argument för religiösa friskolor, samt contraargument, argument mot religiösa friskolor, som lyfts fram i den debatt som har ägt rum i medier.

1.2 Bakgrund

Debatten om religion och undervisning har diskuterats under en relativt lång period. Redan år 1900 publicerades Ellen Keys verk *Barnets århundrade* som presenterade en normbrytande syn på barn och deras rättigheter, att barn skulle ses som individer med egna rättigheter snarare än en förlängning av föräldrarna. Bland annat togs barns religionsfrihet upp; rätten för barn att själva välja sin eventuella tro och religionens plats i skolundervisningen.²

År 1969 blev det som kallades kristendomsämnet, utbytt mot ämnet religionskunskap. Det innebar slutet av den starka kristna prägeln som funnits i den svenska skolans undervisning. I dagens skola ska undervisningen i både religiösa och neutrala skolor vara icke-konfessionell, vilket innebär att inga religiösa inslag får förekomma i undervisningen. Undervisning i religionskunskap ska istället på ett distanserat sätt lära barn om religioner, samt lära dem att granska dessa kritiskt. Detta till skillnad från tidigare, när barnen snarare undervisades i kristendomsämnet för att fostras till goda kristna.³

¹ Alexandra Carlsson Tenitskaja et al., ”Socialdemokraterna vill stoppa religiösa friskolor”, *Dagens Nyheter*,

² Key, 2017, s. 162-167.

³ Jenny Berglund & Göran Larsson (red.), *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv*, 1. Uppl., Studentlitteratur, Lund, 2007, s. 14-16.

År 1992 genomfördes en friskolereform som innebar att etableringen av nya friskolor förenklades. Enligt nuvarande skollag är det tillåtet för friskolor att ha religiös inriktning. Att indoktrinera sina elever är dock inte tillåtet. En teori till varför konfessionella friskolor blivit allt vanligare presenteras av Thomas Englund, som är verksam som professor i pedagogik. Anledningar till detta skulle bland annat vara att utbildning allt mer ses som någonting privat, snarare än offentligt. Dessutom kan religiösa och etniska minoriteter uppleva en samhörighet i en konfessionell friskola, istället för utanförskap i en kommunal. Frågan om religiösa och etniska minoriteter är ett argument som lyfts åtskilliga gånger i debatten om religiösa friskolor.⁴

Sett till Europa finns det generellt två former av utbildning i religion; religionskunskap liksom den som finns i Sverige, samt konfessionell religionsundervisning. Den senare är inte tillåten i Sverige som del av den obligatoriska skolan, utan måste förläggas innan eller efter den ordinarie undervisningen. Religionskunskapsundervisning motiveras genom att bland annat menas att det är föräldrars rättighet att fostra sina barn enligt den religiösa övertygelse de själva har, men att det bör ske utanför skoltid. Den konfessionella religionsutbildningen menar att det kan ske under skoltid. I en klar majoritet av Europas länder tillåts föräldrarna låta sina barn avstå från den skolundervisning som sker i religionskunskap. Sverige är dock ett av få länder där det inte är tillåtet. Historiskt sett har kristendom varit den dominerande religionen i religionsundervisningen. Religiösa skolor har därmed setts som ett alternativ för de individer som inte tillhör majoritetsreligionen. Även kristna skolor förekommer dock, där kristna som inte delar samma förståelse av kristendomen låter sina barn gå. Det finns således en långtgående tradition av kristna friskolor i Europa, och inte enbart i Sverige.⁵

Religiösa friskolors varande eller icke varande har debatterats relativt länge. Debatten om förekomsten av konfessionella friskolor tenderar dock att fokusera på skolor med muslimsk inriktning. Detta trots att majoriteten av de konfessionella friskolorna i Sverige är kristna.⁶

1.3 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Barns religionsfrihet, religionens närvaro i skolundervisningen samt skolor med religiös inriktning har diskuterats flitigt det senaste seklet. Religionens plats i samhället har skiftat över tid och de normer som rör religiositet har förändrats. Den konflikt som uppstår avseende

⁴ Berglund & Larsson (red.), 2007, s. 11-13.

⁵ Berglund & Larsson (red.), 2007, s. 14-16 ; Sjoerd Karsten, "Freedom of Education and Common Civic Values", *European Studies*, vol. 38, no. 2, 2006, s. 23-24.

⁶ Berglund & Larsson (red.), 2007, s. 9-17.

religiösa friskolor är den att det å ena sidan konstateras i *Convention on the Rights of the Child* (CRC) artikel 14 att barn har rätt till religionsfrihet. Samma artikel slår även fast att det är respektive barns vårdnadshavares rättighet och skyldighet att vägleda nämnda barn i dennes religionsfrihet under tiden för barnets utvecklande av egna förmågor. Detta innebär explicit att en konflikt uppstår; relationen mellan barns respektive vårdnadshavares religionsfrihet. Debatten om religiösa friskolor speglar denna konflikt, vilket är anledningen till att debatten undersöks.⁷

Uppsatsen syftar till att undersöka hur den mediala debatten rörande religiösa friskolor har sett ut i tre av Sveriges största dagstidningar under 2017 och början av 2018, samt SVT:s program *Agenda* och *Opinion live*. Fokus ligger på att undersöka och analysera de mest framträdande argumenten i debatten.

De frågeställningar som således ska besvaras i denna uppsats är;

- Vilka pro- och contraargument yttras i den mediala debatten om religiösa friskolor i Sverige?
- Hur hållbara och relevanta är dessa argument?
- Hur betonas begreppen religion, frihet och barns autonomi?

1.4 Material, avgränsningar och källkritik

Jag väljer att undersöka artiklar publicerade under 2017 och början av 2018 i tre av Sveriges största dagstidningar, vilka består av *Svenska Dagbladet*, *Dagens Nyheter* samt *Göteborgsposten*. Utöver dessa har jag även valt att granska den debatt som ägde rum i SVT:s program *Opinion live* samt *Agenda* den 15 respektive 18 mars 2018. Anledningen till detta är främst att de olika argument som förts fram i dessa tidningar och program ger en relativt rättvisande bild av hur den mediala debatten har sett ut. Artiklarna är hämtade från respektive tidnings digitala upplaga. Ytterligare avgränsningar som gjorts är tidsmässigt, då det enbart är artiklar som publicerats mellan den första januari 2017 och den 25 mars 2018 som har analyserats. Detta då religiösa friskolor återigen började diskuteras under 2017, vilket sedermera har lett till att regeringen ska genomföra en utredning om skärpa krav för nya konfessionella friskolor. I mars 2018 kungjorde Socialdemokraterna ett förbud mot friskolor med konfessionella inslag utgjorde ett av deras vallöften inför valet 2018.⁸

⁷ *Convention on the Rights of the Child*, 1577 U.N.T.S 3, 20 november 1989, art. 14 ; Karin Sporre, "Value conflicts and faith based schools – in contemporary Sweden", *Nordic Journal of Religion and Society*, vol. 26, no. 2, 2013, s. 188-189.

⁸ Carlsson Tenitskaja et al., "Socialdemokraterna vill stoppa religiösa friskolor", *Dagens Nyheter*, publicerades 2018-03-13 ; Alexander Kuronen, "Regeringen vill utreda skärpta reglerna för religiösa friskolor", *Sveriges Radio*, publicerades 2017-10-14, hämtades 2018-03-03.

En svaghet med det material som jag har valt att undersöka är främst att det är individer med tydliga ställningstaganden för eller mot religiösa friskolor som har yttrat sig. Oftast handlar det om religiöst verksamma personer, eller individer som tagit starkt avstånd från skolor med konfessionella inslag. Det är lätt att debatten blir onyanserad, där skribenten antingen tar starkt avstånd från religiösa friskolor alternativt försvarar dem. De mer nyanserade argumenten är således svåra att nå, då debatten upplevs mer polariserad i media. Det är relevant att beakta att de individer vars åsikter har yttrats själva utgör en del av de diskurser som finns rörande temat, genom att ta ställning i frågan om förekomsten av religiösa friskolor i Sverige.

Sekundärmaterialet utgörs även av konventioner som rör temat, vilka omfattas av *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* (ECHR), *Convention on the Rights of the Child* (CRC) samt *Universal Declaration of Human Rights*. Dessa har används för att undersöka argument som förekommer i debatten mer grundligt.

2 Teori och metod

2.1 Maria Klasson Sundins tre modeller om barns religionsfrihet

Teorin som appliceras i uppsatsen baseras på Maria Klasson Sundins tre modeller avseende gränsdragningen mellan barns respektive föräldrars religionsfrihet, grundade på förståelsen av begreppen religion, frihet och autonomi. Modellerna agerar verktyg i att tolka debatter om barns religionsfrihet, där religiösa friskolor ses som exempel.⁹

2.1.1 Begreppen religion, frihet och autonomi

Klasson Sundin belyser religion som ett flertydigt begrepp. Kontexten är i många fall avgörande. För att kunna klargöra hur religionsfriheten ter sig krävs sålunda att begreppet definieras. Klasson Sundin delar in begreppet religion enligt tre tolkningar; religion i form av trosinnehåll, tradition respektive funktion.¹⁰

Definieras religion som främst ett trosinnehåll, innebär religionsfriheten rätten att tro respektive inte tro. Ses religion snarare som en form av tradition och praxis, lär debatten yttra sig annorlunda och främst beröra religiösa utövanden. Även om trosinnehållet och det praktiska utförandet utgör en stor del av religionen, kan det medföra att definitionen antingen kan bli alltför snäv eller bred. Därför är det av intresse att se vilken funktion religionen fyller, exempelvis att bearbeta existentiella frågor.¹¹

Religionsfriheten kan innebära både frihet till och från religion. Friheten till religion är generellt sett starkare uttryckt i konventioner. Att definiera begreppet är relativt komplext. Mänskliga rättigheter bygger på synen om individen som förnuftig och fri, med vilka egenskaper den ska använda för att skapa egna uppfattningar. Visserligen förekommer det kritik mot synen på individen som förnuftig, att den är alltför optimistisk. Klasson Sundin lyfter fram tanken om positiv och negativ frihet. Den negativa friheten innebär att den som ska säkerställa en frihet inte ska inskränka individens handlingsfrihet. Avseende religionsfrihet innebär det att individen får utöva sin religion utan hinder. En positiv frihet innebär istället att individen vars frihet ska säkerställas agerar aktivt, och att även makthavarna måste agera aktivt för att friheten ska tillgodoses. Det är relevant att delvis skilja positiva respektive negativa friheter i frågan om barns religionsfrihet, trots att det tidvis riktas

⁹ Maria Klasson Sundin, 2006, ”Barnets religionsfrihet – eller föräldrarnas?”, i Modée & Strandberg (red.), *Frihet och gränser: filosofiska perspektiv på religionsfrihet och tolerant*, Symposium, Stockholm, 2006, s. 115.

¹⁰ Klasson Sundin, 2006, s. 118-121.

¹¹ Klasson Sundin, 2006, s. 118-121.

kritik mot en uppdelning av dem. Detta då barn är mer beroende av sin omgivning än vad vuxna individer är.¹²

Det tredje begreppet är autonomi. Barnets självständighet och självbestämmande åsyftas. Barn ses som mer beroende av stöd jämfört med vuxna. Det finns en konflikt rörande när barn ska ses som autonoma. Klasson Sundin presenterar olika sätt att ta sig an begreppet. Hon hänvisar till upplysningens idéer om den fria och förnuftiga individen. Kritiken mot denna är lik den mot begreppet frihet, att autonomi enbart kan ses hos förnuftiga individer utan hänsyn till kontexten. Den självbestämmande delen av begreppet autonomi lyfts fram; det handlar snarare om individens möjligheter till självbestämmande än att fatta förnuftsensliga beslut. Motsatsen till att vara autonom är heteronom, i behov av förmyndare. Heteronomi motiveras av att man har skyldigheten att värna om barns bästa. Detta framkommer i CRC, där föräldrars skyldigheter gentemot barn motiveras med barns bästa i åtanke. Var gränsen går för när barn är autonoma är omtvistat. Å ena sidan menas det viktiga vara barns del i en större gemenskap, å andra sidan att barns individualitet bör prioriteras. Begreppet relationalitet är av vikt, vilket innebär att barn är beroende av en gemenskap. I det här fallet finns relationaliteten mellan barn och deras föräldrar. Autonomi och relationalitet blir delvis varandras motsatser, men autonomi utvecklas med hjälp av relationalitet.¹³

2.1.2 Traditionsmodellen, tankefrihetsmodellen och livstolkningsmodellen

Tre modeller presenteras med religion, frihet och autonomi som centrala begrepp. De används för att göra avvägningar sett till barns religionsfrihet, för att undvika konflikter som kan uppstå. Den första modellen som presenteras är traditionsmodellen, vilken innebär att religionsfriheten för barnet omfattar en rätt att delta i religiösa traditioner som dennes föräldrar initierar. Föräldrarna har således skyldigheten och rättigheten att förmedla dessa religiösa traditioner. Statens roll är att främja detta. Det fortgår till dess att barn inte längre är beroende av föräldrars stöd, utan kan ta ansvar för sin egen religionsutövning. Praxis är mest centralt i traditionsmodellen. Staten har en negativ skyldighet, då den agerar passivt i att inte hindra religionsutövningen, samt en positiv frihet i att främja religionsutövningen. Föräldrarna tillgodoser en positiv frihet för barn genom att möjliggöra deltagandet i den egna kulturen. Föräldrarnas ansvar poängteras framför samhällets. Traditionsmodellen innebär en paternalistisk heteronomi, att barnen är beroende av föräldrarna, fram till dess att barnen blivit autonoma.¹⁴

¹² Klasson Sundin, 2006, s. 121-124.

¹³ Klasson Sundin, 2006, s. 124-128.

¹⁴ Klasson Sundin, 2006, s. 129-135.

Den andra modellen som Klasson Sundin introducerar är tankefrihetsmodellen. Fokus är barns rätt att välja religion, vilket innebär att föräldrarna inte får påtvinga barn sin religion på ett sätt som hindrar barns perspektiv från andra traditioner. Tankefrihetsmodellen motiverar neutrala skolor, för att främja barns religionsfrihet genom säkerställandet av en miljö där barn kan ta del av olika livsåskådningar och därigenom välja sin religion. Medan traditionsmodellen fokuserar på praxis, fokuserar tankefrihetsmodellen främst på trosinnehållet. Uppstår en konflikt mellan föräldrarnas och statens ansvar, prioriteras statens ansvar. Både föräldrarna och staten ska således tillgodose den negativa friheten, att inte hindra barn från att välja sin livsåskådning. Barns autonomi inträder tidigt i livet.¹⁵

Den tredje modellen är livstolkningsmodellen. Fokus är barns möjligheter till att bearbeta existentiella frågor, vilket innebär att det är religionens funktion som är av vikt. Det är både statens och föräldrarnas ansvar att garantera en positiv frihet. För staten kan detta innebära att religionsundervisningen som sker i skolan ger en presentation av olika förhållningssätt till existentiella frågor, utan att begränsa dessa till en religion. Till skillnad från de tidigare modellerna är det inte enbart den intellektuella nivån som är avgörande för att bedöma barns autonomi. Istället är det en sammanställning av intellekt, samt etiska och känslomässiga utveckling som avgör. Barns autonomi utvecklas successivt under uppväxten. Klasson Sundin har sammanställt modellerna enligt matrisen nedan.¹⁶

	<i>Traditionsmodellen</i>	<i>Tankefrihetsmodellen</i>	<i>Livstolkningsmodellen</i>
<i>Religion</i>	Praxis	Trosinnehåll	Funktion
<i>Praxis</i>	Frihet till Staten: negativ och positiv frihet. Föräldrarna: positiv frihet.	Frihet från Staten och föräldrarna: Negativ frihet.	Frihet till Staten och föräldrarna: positiv frihet.
<i>Autonomi</i>	Paternalistisk heteronomi, barnets autonomi sent. Autonomi i samklang med relationalitet.	Barnets autonomi tidigt, heteronomi ska undvikas. Autonomi i kontrast till relationalitet.	Konstgjord kontrast mellan autonomi och heteronomi. Successivt utvecklad autonomi genom relationalitet.

Traditionsmodellens styrka är att den betraktar religionen som inkorporerad i livet, vilket ofta speglar verkligheten. En svaghet är att eventuella maktrelationer mellan barn och föräldrar inte beaktas. Tankefrihetsmodellens styrka är att barn tas på allvar och problematiserar föräldrars makt över barn. Svagheten är att friheten från religion prioriteras och kan innebära att minoritetsgruppers perspektiv negligeras. Livstolkningsmodellens styrka är att barns behov ses, vilket innebär att religiösa företeelser som inte främjar barns bästa kan ifrågasättas. En

¹⁵ Klasson Sundin, 2006, s. 129-135.

¹⁶ Klasson Sundin, 2006, s. 129-135.

svaghet är att modellens fokus ligger på religionens funktion, vilket osynliggör andra aspekter. Trots svagheter, visar modellerna olika syner på centrala begrepp och nyanserar debatten.¹⁷

2.2 Metod

En argumentationsanalys tillämpas i uppsatsen, för att klargöra och granska argument i debatten. Ett urval debattartiklar samt debattprogram används som grund, för att klarlägga de mest framträdande argumenten. Argumentationsanalysen utgörs av två faser; finna den aktuella tesen och granska argumenten samt undersöka deras hållbarhet och relevans.¹⁸ För att göra debatten tydligare grupperas artiklarna inledningsvis enligt vilken sida av debatten de är positionerade. De två teser som är mest framstående blir således; religiösa friskolor bör tillåtas, respektive inte tillåtas. Däremellan finns det mer nyanserade argument. Den andra formen av kategorisering som gjorts är att artiklar med likartade argument grupperas. De artiklar som har samma tema analyseras tillsammans för att belysa och tydliggöra olika perspektiv som finns.

De debattartiklar och debattprogram som valts ut granskas kritiskt. Därefter analyseras de och de framträdande argumenten i debatten urskiljs, för att därefter relatera dem till den forskningsfråga som uppsatsen behandlar. Som tidigare nämnts har jag valt att kategorisera argumenten tematiskt för att skapa en överblick över debatten. Därefter undersöks argumentens hållbarhet och relevans för diskussionen. Jag har även tagit artikelförfattarnas bakgrunder i beaktning, för att belysa eventuella faktorer som påverkar argumenten. Underliggande budskap och syften har även undersökts för att få fler aspekter i undersökningen. En svaghet med metoden är att artiklar med liknande argument och framträdande föreställningar har använts, vilket innebär att nyanserade argument kan falla bort, och skapa en bild av en mer polariserad debatt.

¹⁷ Maria Klasson Sundin, 2011, "Religionsfrihet för barn?" i Berglund & Gunner (red.), *Barn i religionernas värld*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2011, s. 73-74.

¹⁸ Gunnar Björnsson, Ulrik Kihlbom & Anders Ullholm, *Argumentationsanalys: färdigheter för kritiskt tänkande*, 2. [utökade] utg. Natur & kultur, Stockholm, 2009, s. 129-130.

3 Litteraturöversikt och tidigare forskning

I antologin *Religionsfrihet i Sverige: om möjligheten att leva som troende*, med Pia Karlsson Minganti och Ingvar Svanberg som redaktörer, undersöks situationen för troende i Sverige. Främst undersöks minoritetsgrupper och deras villkor. I antologin beskriver bland andra Karin Borevi, tiden då friskolereformen infördes, att det fanns ett starkt samband mellan religion och skola i Sverige, men även mellan stat och kyrka. Borevi berör även frågan om barns respektive föräldrars religionsfrihet, samt nämner precis som Ellen Key att skolan är en plats för att undervisa barn som ännu inte utvecklat förmågan att tänka kritiskt.¹⁹ Även Maria Klasson Sundin tar i sin avhandling *Barns religionsfrihet – en villkorad rättighet?* upp frågan om barn kontra föräldrars religionsfrihet. Avhandlingen är aktuell, då den grundligt redogör för den konflikt som uppstår i spänningsfältet mellan barns rätt till religionsfrihet samt föräldrars rätt att uppfostra sina barn i enlighet med sin egen religion.²⁰

Jenny Berglund, professor i religionsvetenskap vid Södertörns högskola, och Göran Larsson, professor i religionsvetenskap vid Göteborgs universitet, ger i sin antologi *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv* en överblick av fenomenet religiösa friskolor i Sverige. Författarna diskuterar friskolor med religiös inriktning och redogör på ett tydligt sätt hur situationen har sett ut historiskt och i en relativ nutid. De lyfter olika perspektiv i frågan; både hur den religiösa inriktningen kan bidra till ett mer demokratiskt samhälle, men även hur det kan leda till ett mindre demokratiskt samhälle med ökad segregering bland olika grupper.²¹ Hans Ingvar Roth ger i sin bok *Är religion en mänsklig rättighet?* svar på frågor rörande religionsfriheten. Han går igenom konventioner som rör rättigheten, ser dess begränsningar och redogör således för inom vilka ramar religionsfriheten gäller i Sverige.

Tomas Englund redogör för sina tankar i *Questioning the parental right to educational authority – arguments for a pluralist public education system*. Englund lyfter även han fram frågan om föräldrarnas inflytande över barns skola och undervisning. Precis som Berglund och Larsson beskriver han hur detta bland annat beror på att skolan idag ses som privat istället

¹⁹ Pia Karlsson Minganti & Ingvar Svanberg (red.), *Religionsfrihet i Sverige: om möjligheten att leva som troende*, Studentlitteratur, Lund, 1997 ; Key, 2017, s. 162-167 ; Per-Inge Planefors, "Limit or liberation", *Journal of Theories and Research in Education*, vol. 11, no. 2, 2016.

²⁰ Maria Klasson Sundin, *Barnets religionsfrihet – en villkorad rättighet?*, Uppsala universitet, Diss., 2016.

²¹ Berglund & Larsson (red.), 2007.

för offentligt, vilket kritiseras och det menas att utbildning och skola ska ses som en offentlig angelägenhet för att säkerställa dess kvalitet.²²

Karin Sporre beskriver i sin artikel *Value conflicts and faith based schools – in contemporary Sweden* hur friskolereformen i Sverige har påverkat förekomsten av religiösa friskolor och det hon beskriver som en värdekonflikt med icke religiösa skolor. Pernilla Liedgren spinner vidare på ämnet om skolor i Sverige, men väljer att fokusera på religiösa minoriteter som går på icke religiösa skolor. Liedgren belyser frågor om hur man bemöter barnen, samt problematiken i att berörda lärare inte vet hur barnen ska bemötas. Detta lyfter således en ytterligare aspekt i frågan om religiösa friskolor; skapar de en mer inkluderande miljö för de religiösa barnen?²³

Sjoerd Karstens artikel *Freedom of education and common civic values* berör skolor med religiösa inslag i Europa. Karsten belyser hur olika stater väljer att agera i frågan och frågar sig hur staten ska kontrollera kvalitetsnivån hos friskolor. Han diskuterar även finansieringen, samt hur finansiering från staten skiljer sig åt mellan olika stater i Europa. Karsten tar även upp aspekten att de religiösa skolornas skilda religiösa inriktningar ses på olika, generellt sett har mer kritik riktats mot muslimska skolor i Europa jämfört med kristna skolor. De skolor med kristen inriktning ses på som mer moderna.²⁴

²² Tomas Englund, "Questioning the parental right to educational authority – arguments for a pluralist public education system", *Education Inquiry*, vol. 1, no. 3, 2010.

²³ Pernilla Liedgren, "Minorities with different values at school – the case of Jehovah's Witnesses", *British Journal of Religious Education*, vol. 40, no. 1, 2018 ; Sporre, 2013.

²⁴ Karsten, 2006.

4 Analys och diskussion

4.1 Argumentationsanalys

Religiösa friskolor har diskuterats åtskilliga gånger sedan de tilläts i samband med friskolereformen år 1992.²⁵ Initialt kommer de proargument som finns i debatten att redogöras utifrån tema. Därefter presenteras contraargument, även dessa efter tema. Syftet är att undersöka argumentens relevans och hållbarhet i relation till ämnet, samt applicera den för uppsatsen valda teorin.

4.1.1 Argument för religiösa friskolor

De mest framträdande argumenten för att tillåta religiösa friskolor är argumentet om barns och föräldrars rätt till religionsfrihet, samt föräldrars rätt till att välja sina barns utbildning. Utöver de argumenten förekommer argument som rör frihet till respektive från religion samt religiösa friskolor som en fristad för religiösa familjer.

4.1.1.1 Rätten till religionsfrihet

Ett vanligt förekommande argument i debatten om religiösa friskolor är rätten till religionsfrihet, både i pro- och contraargument. Rättigheten är inskriven i åtskilliga konventioner och debattörerna har olika perspektiv i frågan om dessa konventioner samt rättighetsbärare. De konventioner som uppmärksammas frekvent i debatten sedan början av år 2017 är *Förenta Nationernas allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna* (UDHR), *Europakonventionen* (ECHR) samt CRC, som tidigare har nämnts. Konventionerna tar upp frågan om religionsfrihet, där CRC mer ingående belyser barns rättigheter.²⁶

Richard Burén, präst inom Svenska kyrkan, understryker att religionsfrihet är en mänsklig rättighet. Burén menar att rättigheten i Sverige ofta tolkas som en rätt att inte behöva vara religiöst troende, till skillnad från andra stater där fokus snarare centrerar kring individens rätt att tro. Det Burén poängterar, är att religiösa friskolor bör tillåtas eftersom individer i Sverige har rätt till religionsfrihet. Det framgår dock inte om det är föräldrarna eller barnen som han främst syftar på som rättighetsbärare.²⁷ Även Kristna Friskolerådet instämmer och skriver följande:

²⁵ Berglund & Larsson (red.), 2007, s. 9-17.

²⁶ *Convention on the Rights of the Child*, 1577 U.N.T.S 3, 20 november 1989 ; *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, E.T.S. No. 5, 4 November 1950 ; *Universal Declaration of Human Rights*, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 december 1948.

²⁷ Richard Burén, ”Att inte be med sina barn är också att påverka dem”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-05-07, hämtad 2018-03-03 ; Liknande argument kan ses av Lars Adaktusson, ”S har gått vilse i debatten

Vi ser en oroväckande tendens bland politiker att ta mycket lätt på de mänskliga rättigheterna. Det är en farlig samhällsutveckling. Vi behöver inte gå långt för att se hur det blir i samhällen där detta sker. De internationella konventionerna om mänskliga rättigheter är tillkomna framför allt för att skydda den enskilda medborgaren och familjen mot övergrepp från statens sida.²⁸

Hållbarheten i argumenten är varierande. Att religionsfrihet är en mänsklig rättighet är exempelvis ett hållbart argument. Religionsfriheten är inskriven ibland annat UDHR, ECHR och CRC. Att individer i Sverige således har rätt till religionsfrihet är givet. Vad dessa juridiska dokument konstaterar, och under vilka omständigheter de gäller, bör dock undersökas närmre för att få en ökad förståelse och nyanserad bild av situationen.

UDHR utgör en milstolpe i arbetet för mänskliga rättigheter. Aktuell artikel i UDHR avseende debatten om religiösa friskolor är artikel 18, som rör rätten till tanke-, samvets- och religionsfrihet, och lyder enligt följande:

Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance.²⁹

Artikeln konstaterar att varje individ har rätt till religionsfrihet, vilket inkluderar rätten att byta religion, utöva religionen enskilt eller kollektivt genom undervisning och olika former av religiösa utövanden. Hans Ingvar Roth, professor i mänskliga rättigheter vid Stockholms universitet, poängterar att UDHR tidvis menas vara mer kompatibel med vissa religioner och livsåskådningar än andra. Detta innebär att frågan om religionsfrihet som universell rättighet uppkommer, en problematik som kan vara värd att lyfta. Samtidigt betonar Roth att detta bland annat sker, då vissa religioner anses vara mer moraliskt rimliga än andra. Även det är något som kan problematiseras.³⁰ En problematik som detta kan innebära är att minoritetsgrupper bemöts annorlunda, i fall där de avviker från normen.

Religionsfriheten enligt ECHR är nästintill identisk med den som fastslås i UDHR. Sedan 1994 betraktas ECHR som svensk lag. Föräldrars rätt att besluta om sina barns skolgång, enligt sin religiösa övertygelse, blev således lag i Sverige och behandlas närmre i nästkommande avsnitt. Det är relevant avseende argumentet om att religiösa friskolor utgör

om religiösa friskolor”, *Göteborgsposten*, publicerades 2018-03-19, hämtad 2018-03-20 och Hussein Ibrahim i Opinion live (2018), Opinion live [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 15 mars.

²⁸ Lars Brandström et al., ””Fördomsfullt och okunnigt om religiösa skolor””, *Dagens Nyheter*, publicerades 2017-03-27, hämtad 2018-03-15.

²⁹ *Universal Declaration of Human Rights*, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 december 1948, art. 18.

³⁰ Hans Ingvar Roth, *Är religion en mänsklig rättighet?*, Norstedt, Stockholm, 2012, s. 28, 33-39 ; *Universal Declaration of Human Rights*, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 december 1948, art. 18.

en del av religionsfriheten. De aktuella artiklarna i ECHR avseende rätten till religionsfrihet samt förekomsten av religiösa friskolor är artikel 9, religionsfrihetsartikeln där paragraf 2 möjliggör en viss begränsning i rätten till religionsfrihet om den kan riskera andras rättigheter, samt kapitel 2 i första tilläggsprotokollet, angående föräldrars rätt att välja sina barns utbildning i enlighet med föräldrarnas religion.³¹

CRC är aktuell att beakta i analysen av argument rörande religiösa friskolor och i förlängningen barns religionsfrihet. Synen på barns rättigheter har förändrats över tid. Den tidigare *Genèvedeklarationen* fokuserade på barns rätt till utveckling, överlevnad och skydd. Deklarationen omarbetades och antogs återigen år 1959. Vårdnadshavarnas skyldigheter gentemot barn betonades. CRC omfattar barns rättigheter på en djupare nivå; rättigheter som vuxna tidigare ansågs ha varit innehavare av gällde nu även barn. Barn blev egna individer, snarare än en förlängning av sina föräldrar. Barn fick följaktligen rätten att bestämma över sig själva, i den mån mognadsnivån tillät det.³² Artikel 14 i CRC fastslår barns religionsfrihet och lyder enligt nedan:

1. States Parties shall respect the right of the child to freedom of thought, conscience and religion.
2. States Parties shall respect the rights and duties of the parents and, when applicable, legal guardians, to provide direction to the child in the exercise of his or her right in a manner consistent with the evolving capacities of the child.
3. Freedom to manifest one's religion or beliefs may be subject only to such limitations as are prescribed by law and are necessary to protect public safety, order, health or morals, or the fundamental rights and freedoms of others.³³

Artikeln konstaterar bland annat att barn har rätt till religionsfrihet. Staten ska också respektera föräldrarnas rättigheter samt skyldigheter när de vägleder barn under deras utveckling i utövandet av rättigheten. Argument som hävdar att religionsfriheten omfattar existensen av religiösa friskolor är delvis hållbart. Generella argument, som lyder att religionsfriheten innebär att religiösa friskolor ska få existera, är inte lika hållbart som det tätt sammankopplade argumentet; nämligen föräldrars rätt att välja sina barns skola utifrån sin religion. Debattörer som hänvisar till religionsfriheten som huvudargument, utformar sålunda en missvisande argumentation. Individer i Sverige omfattas av religionsfriheten, men de konventionsartiklar som specifikt rör religionsfriheten nämner inte religiösa friskolor explicit.

³¹ Guadalupe Francia, ”Religiösa friskolor – en fråga om rättvisa” i Berglund & Larsson (red.), 2007, s. 27-33 ; Victoria Enkvist, *Religionsfrihetens rättliga ramar*, Iustus, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2013, s. 50, 99-100 ; Klasson Sundin, 2016, s. 43-51.

³² Klasson Sundin, 2006, s. 116-117.

³³ *Convention on the Rights of the Child*, 1577 U.N.T.S 3, 20 november 1989, art. 14.

Däremot konstaterar artiklarna att varje individ har rätt till religionsfrihet. Det innebär att individer har rätt både till, och från, religion.

Argumentets relevans är hög. Att se till religionsfriheten, och inom vilka gränser den gäller, är relevant avseende att avgöra om konfessionella friskolor bör tillåtas eller inte. Debattörernas generella argument avseende religionsfriheten skulle dock kunnat vara mer detaljerade, för att på ett tydligt sätt föra fram budskapet. Det kan ses i argumentet som behandlas i nästa avsnitt, där debattörer har hänvisat till religionsfriheten i form av ECHR artikel 26, som rör föräldrars religionsfrihet och dess koppling till friheten att välja sina barns skola baserat på sin religion. Även om det är relevant att se till religionsfriheten och dess rättsliga gränser, är det inte självklart att religiösa friskolor bör tillåtas enbart baserat på de religionsfrihetsartiklar som åsyftas under argumentationen. Dessa uttrycker inte explicit en rätt till religiösa friskolor.

Att rätten till religionsfrihet innebär att religiösa friskolor bör vara tillåtna innebär en syn på begreppet religion som praxis, även om det går att se tecken på religionen som tro och tradition. Religionsfrihetens plats i skolan innebär både en diskussion kring vilka värden som kan förmedlas på konfessionella friskolor, vilka praktiker och traditioner det innebär, samt vilken funktion religion fyller. Avseende begreppet frihet betonar Burén, vilket tidigare har nämnts, att religionsfriheten i Sverige ofta ses som en frihet från religion, snarare än frihet till religion. Detta utgör också en del av Klasson Sundins teori om barns religionsfrihet. Argumentet betonar friheten till religion snarare än friheten från. Barn ses som beroende av föräldrarna i viss mån, och således som relativt heteronoma. Denna bild tycks motiveras genom att föräldrarna vill värna om sina barn och deras rättigheter. Samtidigt tycks debattörerna vilja framhäva barn och deras möjlighet att få ta del av sin religionsfrihet, genom att tillåta religiösa friskolor.³⁴

Den modell som kan appliceras på argumentet är traditionsmodellen. Föräldrarna har både rättigheten och skyldigheten att förmedla sina religiösa traditioner, i det här fallet genom att kunna välja en religiös friskola för sina barn. Staten bör främja detta. Föräldrarna ska underlätta för barn under tiden de anses vara heteronoma, och därefter ge de autonoma barnen ensamt ansvar för sin religionsfrihet. Praxis, som anses vara centralt i traditionsmodellen, är utmärkande för argumentet. Detta eftersom skolan i viss mån kan ses som en plats för att få utöva sin religion. Traditioner och ritualer från den egna religionen ska främjas. Staten har en negativ och positiv skyldighet, i att inte förhindra detta utan istället främja. Föräldrarnas frihet

³⁴ Klasson Sundin, 2006, s. 118-128.

är positiv, i att främja barns religionsfrihet. Traditionsmodellen innebär således en paternalistisk heteronomi, att förmyndaren stöttar barn under deras heteronoma stadium, till dess att barnen mognat och blivit autonoma.³⁵

4.1.1.2 ECHR och föräldrars rätt att välja skola utifrån sin religion

Föräldrars rättighet att bestämma sina barns skolgång är ett framträdande proargument. Det som åsyftas är det första tilläggsprotokollets artikel 2 i ECHR, som berör frågan om föräldrars rätt att själva välja sina barns utbildning utifrån sin egen religiösa övertygelse.³⁶ Ett antal KD-politiker menar att Sverige, som ratificerat ECHR, inte fullföljer sina åtaganden om religiösa friskolor förbjuds.³⁷ Även Ebba Busch Thor instämmer i argumentet och menar att det är rimligt att föräldrar ska få påverka sina barn och ha rätten till att välja skola. Busch Thor hänvisar precis som andra debattörer till ECHR, där rättigheten är inskriven. Mårten Schultz, juridisk kommentator vid *Svenska Dagbladet* och professor i civilrätt, delar åsikten och lyfter tanken om att barn själva ska få välja sin religion, när de nått en mognadsålder att fatta ett sådant beslut. Han påpekar dock att det är en mänsklig rättighet för föräldrarna att få påverka sina barn religiöst. Dessutom nämner Schultz CRC och barns rätt att välja sin egen religion, och tillägger att berörda stater enligt konventionen ska respektera föräldrarnas rättigheter och skyldigheter avseende att ge barn vägledning i utövandet av nämnda rättighet.³⁸

Kristna Friskolerådet kritiserar en debattartikel av Liberala Kvinnor och menar att de vill inskränka samtliga grundläggande konventioner om mänskliga rättigheter och tar bland annat upp UDHR, ECHR och CRC.³⁹ Att konventioner som rör mänskliga rättigheter försvarar existerandet av religiösa friskolor ses i citatet:

Konventionerna om mänskliga rättigheter försvarar undantagslöst skolor på religiös grund, rätten att driva alternativa skolor och att välja utbildning utifrån religiös, filosofisk och pedagogisk övertygelse.⁴⁰

³⁵ Klasson Sundin, 2006, s. 129-135.

³⁶ *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, E.T.S. No. 5, 4 November 1950, protocol 1, art. 2.

³⁷ Maria Bohman et al., ”Populism när S vill stänga alla konfessionella skolor”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-25, hämtad 2018-03-03.

³⁸ Agenda (2018), Agenda [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 18 mars ; Mårten Schultz, ”Ja, föräldrar får pådyvla barn sin religion”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2018-03-14, hämtad 2018-03-15 ; Liknande argument kan även ses i Adaktusson, ”S har gått vilse i debatten om religiösa friskolor”, *Göteborgsposten*, publicerades 2018-03-19 och Anders Arborelius et al., ”Naivt – religiösa friskolor en tillgång för samhället”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2018-03-13, hämtad 2018-03-14 och Tuve Skånberg, ”Kollektivt straff är fel väg”, *Göteborgsposten*, publicerades 2017-04-21, hämtad 2018-03-03.

³⁹ Lars Brandström et al., ”Liberaler som blundar för mänskliga rättigheter”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-20, hämtad 2018-03-03.

⁴⁰ Brandström et al., ”Liberaler som blundar för mänskliga rättigheter”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-20.

Romain Douib och Magnus Westergård, ordförande respektive skolchef för Livets ords kristna skolor, hänvisar till ECHR och UDHR, och menar att dessa fastslår rätten till religionsfrihet och därmed även religiösa friskolor.⁴¹

I tidigare avsnitt har ett flertal religionsfrihetsartiklar från internationella konventioner utretts, för att kunna analysera proargument som rör dessa. Konventionen ECHR som fastslår religionsfriheten, som tidigare har nämnts, är lag i Sverige. I den andra artikeln i det första tilläggsprotokollet till ECHR, som rör rätten till utbildning, kan följande läsas:

No person shall be denied the right to education. In the exercise of any functions which it assumes in relation to education and to teaching, the State shall respect the right of parents to ensure such education and teaching in conformity with their own religious and philosophical convictions.⁴²

Det kan konstateras att ECHR slår fast föräldrars rätt att välja skola åt sina barn utifrån sin religiösa åskådning. Av intresse bör ses inom vilka ramar rättigheten gäller, samt hur den bör beaktas. Religionsfriheten omfattar till viss del även föräldrars rätt att fostra sina barn enligt den religion de själva tillhör, vilket innebär att den svenska konfessionslösa skolan kan ses som en försvårande omständighet att leva enligt sin religion. Religiösa friskolor blir i dessa situationer ett alternativ. Det finns dock olika uppfattningar om religionsfrihetens roll i skolan; om det är barns eller föräldrars rättigheter som ska sättas i främsta rummet. Barns religionsfrihet kan nämligen innefatta att de har rätt att skyddas från religiös påverkan i skolan, vilket innebär en krock med föräldrars rätt att välja skola åt sina barn. Även om artikel 2 i det första tilläggsprotokollet konstaterar en rätt för föräldrar att välja sina barns skola gäller inte den rätten i alla situationer. Artikel 9(2) redogör för begränsningar i föräldrars rättigheter, då dessa inte får inskränka barnens hälsa, moral, friheter och rättigheter. Konfessionella friskolor, startade av religiösa föreningar, kan innebära en risk att barn inom gruppen går miste om information om andra religioner, vilket innebär att rätten till information inskränkes. Samtidigt förbjuder skollagen friskolor som inte uppfyller de krav som finns avseende mål och värdegrund för undervisningen.⁴³

Barns religiösa identitet formas utifrån föräldrarna, men även individuellt. Var gränsen går mellan föräldrars rätt att fostra sina barn, genom att exempelvis välja skola, är relevant för att avgöra hållbarheten och relevansen av argumentet. Ursprungsläget för barns religiösa

⁴¹ Romain Douib & Magnus Westergård, ”Svensk inställning till religion en ytterkantsåsikt”, *Dagens Nyheter*, publicerades 2017-03-30, hämtad 2018-03-15 ; Opinion live (2018), Opinion live [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 15 mars.

⁴² *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, E.T.S. No. 5, 4 November 1950, protocol 1, art. 2.

⁴³ Francia, 2007, s. 31-33 ; Karin Borevi, 1997, ”Religion i skolan”, i Karlsson Minganti & Svanberg (red.), s. 37-38.

åskådning formas både av föräldrarna och rådande normer i samhället barn lever. Det är således inte ett självständigt beslut som har fattats. Internationell lagstiftning möjliggör för föräldrar att forma sina barns uppväxt, och religion, för att genom detta främja familjen och dess religiösa situation. CRC slår fast barns rätt till religionsfrihet, men till skillnad från konventioner som inte specifikt rör barn tar man fasta på föräldrarnas förmåga och ansvar att stötta barn i rättighetsutövandet. Detta ska, som tidigare har nämnts, fortgå fram till dess att barn når den mognadsnivå som gör det möjligt för dem att själva fatta beslut avseende religionsfriheten.⁴⁴

Att föräldrar har rätten att bestämma sina barns skola utifrån sin religion, och genom detta fostra barn in i religionen, kan kritiseras. Detta då barn har rätt till både frihet till och från religion. Det innebär att det kan anses att barn inte ska få någon religiös undervisning, utan istället en generell undervisning i religionskunskap för att själva kunna fatta ett beslut på objektiva grunder. Även om barn själv väljer en religiös friskola, innebär det att barn har påverkats av föräldrarna, direkt eller indirekt. Det finns således belägg för att utgångspunkten för alla barns utbildning bör vara baserad på en objektiv grund, där olika religiösa valmöjligheter framförs, på vilka barn kan fatta beslut om sin religiösa åskådning. Hur en objektiv grund i skolan ska kunna säkerställas är dock komplext.⁴⁵ Ser vi till Sverige kan hävdas att skolan inte är religionsneutral, då det förekommer skolavslutningar i kyrkan och kristna högtider uppmärksammas. Samtidigt måste samtliga skolor i Sverige uppfylla de krav som ställs på undervisningen, oavsett skolans inriktning.

I ECHR:s första protokoll artikel 2 nämns inte barn som rättighetsbärare. Däremot betonas föräldrarnas rätt att välja sina barns utbildning utifrån sin religion. Detta kan bero på att föräldrarna ses som viktiga stöttepelare i det samhället barnen är en del av. Att representanter för det samhället, i det här fallet föräldrarna, väljer skola å sina barns vägnar är således givet. Konstateras kan att barn har rätt till att skapa sin egen identitet. Vem som kan påverka identiteten är däremot inte helt självklart. Internationella juridiska dokument svarar undvikande på hur rättigheterna ska prioriteras, då barn å ena sidan har rätten till religionsfrihet, å andra sidan föräldrar som har rätten att styra över barns religiösa utbildning.⁴⁶

⁴⁴ Scolnicov, Anat, "The Child's Right to Religious Freedom and Formation of Identity", *International Journal of Children's Rights*, vol. 15, no. 2, 2007, s. 251-252.

⁴⁵ Scolnicov, 2007, s. 259-263.

⁴⁶ Liedgren, 2018 s. 32 ; Scolnicov, 2007, s. 263-267 ; *European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, E.T.S. No. 5, 4 November 1950, protocol 1, art. 2.

En relevant fråga är således; är det främst föräldrar eller barn som bör ses som rättighetsbärare i fråga om barns utbildning och religiösa åskådning? En kompromiss blir att föräldrarna får ansvara för barns religionsfrihet fram till dess att barn når en sådan mognad att de själva kan fatta beslut i frågan.⁴⁷

Argumentet är relevant då artikel 2 i det första protokollet till ECHR är omdiskuterat. Det finns inte en tydlig gränsdragning för hur de rättigheter som krockar ska prioriteras, vilket innebär att frågan snarare blir vem som kan anses vara den främsta rättighetsbäraren i frågan; barn, vars religionsfrihet det gäller, eller föräldrar, med rätten att välja sina barns skola. Hållbarheten varierar. Å ena sidan finns föräldrars rätt att välja sitt barns utbildning enligt sin religiösa åskådning inskriven i ECHR. Å andra sidan finns barnets religionsfrihet inskriven i CRC och det finns otydligheter avseende gränsdragningarna för föräldrars respektive barns rätt till religionsfrihet. Det kan således konstateras att hållbarheten beror på hur gränsdragningen görs mellan dessa rättighetsbärare och vems ansvar det blir att tillgodose barns religionsfrihet. Som tidigare nämnts finns det relevans i att barns undervisning ska vara objektiv, för att barn själva ska kunna forma sin identitet och livsåskådning. Det finns följaktligen brister i argumentets hållbarhet, då skolans objektiva grund ses som viktig för barns egen religionsfrihet. Barns rätt till religionsfrihet bör även ses som en central aspekt i debatten om religiösa friskolor, speciellt när argumentens grund är religionsfriheten.

Avseende Klassons Sundins tre modeller är det, likt argumentet avseende religionsfriheten, en syn på begreppet religion som praxis som är relevant, även om det går att urskilja en syn på religionen som en tro och en tradition. Föräldrars rätt till en religiös undervisning för sina barn är det centrala i argumentet. Barn ses som heteronoma och beroende av föräldrarna, eftersom det är föräldrarnas rätt att välja sina barns skola. Föräldrarna ses som beskyddare, där valet av barns skola ska främja deras uppväxt och tillhörighet inom gruppen de tillhör. Modellen som således är aktuell för argumentet blir, likt tidigare avsnitt, traditionsmodellen. Modellen betonar föräldrars skyldigheter och rättigheter i att förmedla de religiösa traditioner som finns inom gruppen, genom att välja en konfessionell friskola åt sina barn. Statens roll blir att främja detta genom att tillåta religiösa friskolor.⁴⁸

⁴⁷ Key, 2017, s. 162-167 ; Planefors, 2016, s. 84, 86-88, 90, 92.

⁴⁸ Klasson Sundin, 2006, s. 118-135.

4.1.1.3 Religiösa friskolor innebär en fristad för religiösa barn och familjer

Att konfessionella friskolor bör få finnas, för att de innebär en fristad för religiösa barn och familjer, är ett argument i debatten. Aisha Lundgren Aslla, pedagog och lärarutbildare i demokrati och lika rättigheter, belyser detta och skriver följande:

Jag är själv inte förespråkare av privata skolor och tycker att det bästa skulle vara kommunala skolor där alla barn över klass-, religions- och etnicitetsgränser kan träffas och lära känna varandra. Nu ser verkligheten inte ut så. I en tid där religiösa människor – främst muslimer och judar – utsätts för ett ständigt ifrågasättande, hat och hot i medierna, hat och våld i offentligheten, svårigheter att praktisera sin religion och rädsla att visa sig i vissa sammanhang blir religiösa friskolor en fristad. Det blir den enda plats där barn och ungdomar kan vara sig själva och slippa att konstant bli ”annorlundagjorda” och utsatta.⁴⁹

Historiskt har toleransen i samhället för religiösa individer varit låg i Sverige. Religionen har generellt sett inte ansetts vara en privat angelägenhet, utan snarare en offentlig. Inte i form av att religionen ska utövas i det offentliga, utan snarare att den inte ska påverka det offentliga. Religiösa minoriteter har följaktligen setts som ett hot mot normen. Det menades exempelvis att barn tillhörande avvikande religioner skulle omhändertas för att fostras in i den rätta religionen, i det här fallet normen. Det kan ses spår av detta i ICCPR. En bakgrund till artikel 18 i konventionen är att stater både historiskt och i nutid har förhindrat föräldrar inom minoritetsgrupper att fostra sina barn enligt den egna religionen.⁵⁰ Att minoritetsgrupper således kan uppleva att religiösa friskolor skapar en fristad, där de kan avvika från normen, är förståeligt.

Att minoritetsgrupper själva tar initiativ till att starta friskolor kan ses som ett tecken på att den integration, och förståelse, som anses främjas i själva verket inte stämmer. Existerar det ett behov av skolor för minoritetsgruppers barn, är det relevant att reflektera över om det beror på att skolan annars präglas av majoritetsbefolkningens värderingar och traditioner. Även om konfessionella friskolor har en annan huvudman, ansvarar staten för ett flertal aspekter av friskolorna; regleringen, kontrollen och den ekonomiska finansieringen. Religiösa friskolor kan således ses som ett sätt för staten att främja mångfald och gynna minoritetsgrupper avseende större valmöjligheten av skola. Dessutom kan religiösa och etniska minoriteter känna sig mer inkluderade på en konfessionell friskola än en kommunal. Hur stor inblandning staten bör ha avseende skolor, samt finansieringen, är en fråga som kan

⁴⁹ Aisha Lundgren Aslla, ””Religiösa friskolor – en fristad i hatsamhället””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-05, hämtad 2018-03-03.

⁵⁰ Karlsson Minganti & Svanberg (red.), 1997, s. 9 ; Klasson Sundin, 2016, s. 51.

diskuteras. I Europa förekommer det att statligt bidrag inte ges till privata skolor, men att staten ändå kan ha kontroll och inflytande över undervisningen.⁵¹

Skolan kan ses som en plats där olika intressen avvägs och har historiskt agerat stöttepelare i formandet av nationen och dess befolkning. Genom att skapa en homogen grupp, som uppfyllde nationens mål, styrdes vilka språk som talades, vilka värderingar som spreds och liknande. Detta innebar att minoritetsgrupper hamnade i skymundan och fick sina rättigheter inskränkta genom att förbjudas tala sina egna språk. Minoriteter skulle anpassas till den större massan och bli en del av den nationella normen. Undervisningen i skolan har dock som mål att inte ge utrymme för enbart majoritetskulturen, utan även minoritetskulturer. Historien ger emellertid exempel på hur minoritetsgrupper har blivit negligerade och marginaliserade i undervisningen i den svenska skolan, eller särbehandlats på grund av det språk de talar och liknande.⁵²

Argument som rör religiösa friskolor som fristad för minoritetsgrupper är relevanta. Dessa gruppers upplevelser som minoriteter i normsamhället bör beaktas i utformandet av skolan och dess inkluderingsarbete. Argumentet är hållbart, så till vida att det historiskt sett finns exempel på hur minoritetsgrupper har blivit förnekade sina rättigheter i skolan. Konfessionella friskolor kan ses som ytterligare valmöjlighet för utsatta grupper, om än inte statligt styrd skola, statligt reglerad, kontrollerad och finansierad. Friskolorna kan således agera fristad åt barn och familjer som upplever sig åsidosatta i icke konfessionella skolor.

Avseende Klasson Sundins teori om barns religionsfrihet är det traditionsmodellen som knyter an till argumentet om den religiösa friskolan som en fristad för religiösa elever och familjer, likt tidigare argument. Begreppet religion ses som trosinnehåll, praxis och funktion beroende på barns och deras familjers traditioner. Avseende frihetsbegreppet är det friheten till religion som betonas. Att minoritetsgrupper historiskt sett inte har fått utöva sin religion, språk och andra aspekter som kan ses som det praktiska utövandet av kulturen individen tillhör, belyser hur grupper tidigare inte haft friheten till sin religion. Argumentet rörande religiösa friskolor som fristad knyter således an till frihetsbegreppet, där friheten till individens religion betonas. Autonomi inträder sent. Enligt traditionsmodellen har föräldrarna ansvaret att förmedla religionen och staten ska främja detta. Att förbjuda konfessionella friskolor kan ses som ett hinder för de familjer som drabbas.⁵³

⁵¹ Berglund & Larsson (red.), 2007, s. 12-13 ; Francia, 2007, s. 29 ; Karsten, 2006, s. 26 ; Hans Ingvar Roth, *Den mångkulturella parken: om värdegemenskap i skola och samhälle*, Statens skolverk, Stockholm, 1998, s. 12-13, 27, 78.

⁵² Borevi, 1997, s. 38-39 ; Roth, 1998, s. 64-65.

⁵³ Klasson Sundin, 2006, s. 118-128, 134.

4.1.1.4 Den låga andelen religiösa friskolor utgör inte ett problem

I dag går omkring en procent av alla grundskoleelever på en friskola med konfessionell inriktning. Av dessa går ungefär tre promille på en friskola med muslimsk inriktning. För den som vill göra detta till ett problem, blir det endast till ett slag i luften.⁵⁴

Ett argument som tidvis har betonats i debatten om religiösa friskolor är att antalet friskolor med konfessionell inriktning, samt antalet barn som går på dessa, är så få till antalet att de inte utgör ett problem. Texten ovan är skriven av Anna Ekström och Jakob Olofsgård, liberala politiker, som menar att en procent av alla grundskoleelever går på en konfessionell skola. Detta menar Ekström och Olofsgård innebär att frågan om religiösa friskolor som ett problem inte är aktuell, då antalet elever är relativt lågt.

Tidningen *Skolvärlden*, som ägs av Lärarnas Riksförbund, granskade under 2017 antalet skolor i Sverige som har en konfessionell inriktning. De betonar att siffran nödvändigtvis inte är helt korrekt, då det är frivilligt för skolor att ange om de har en religiöst grundad inriktning. Antalet grund- och gymnasieskolor som angett att de har en sådan inriktning är cirka 70, av totalt 7 000. Det innebär att andelen skolor i Sverige med religiös inriktning är en procent. Den siffran stämmer överens med Ekström och Olofsgårds argument.⁵⁵

Argumentet är delvis hållbart. Det är en minoritet av grund- och gymnasieskolor i Sverige som har en konfessionell inriktning, vilket innebär att den problematik som kan finnas på en del av dessa skolor är begränsad till ett lågt antal skolor. Är problematiken så pass begränsad innebär det att problemet är relativt lättöverskådligt. Argumentet är dock inte relevant, eftersom debatten rör religionsfrihet och dess rättighetsbärare. Att mena att ämnet religiösa friskolor, och i förlängningen religionsfriheten, inte är aktuell då de utgör en relativt liten andel av samtliga skolor i Sverige är felaktigt. Frågan om religiösa friskolor och religionsfriheten hos föräldrar och barn, blir inte mindre aktuell eller relevant för att antalet skolor och elever är lågt.

Begreppet religion ses i argumentet som en praxis som ska främjas, det är således friheten till religionen och dess ritualer samt traditioner som betonas. Argumentet betonar statens ansvar i att främja religionsfriheten, vilket innebär att det är traditionsmodellen som bör appliceras. Föräldrarnas roll blir att förse barn med den religion och de traditioner som de själva utövar, i form att av sätta dem i skolor som främjar detta. Staten ska i sin tur främja möjligheterna till detta. Barn ses som heteronoma, då ansvaret för barns religionsfrihet ligger

⁵⁴ Anna Ekström & Jakob Olofsgård, ””Religiösa skolor är en tillgång – inte ett hot””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-21, hämtad 2018-03-03.

⁵⁵ Skolvärlden, ”Lista: Sveriges religiösa friskolor”, *Skolvärlden*, publicerades 2017-05-31, hämtad 2018-04-20.

hos föräldrarna fram till dess att de uppnått den mognad som krävs för att de ska kunna fatta beslut rörande religionsfriheten själva.⁵⁶

4.1.1.5 Sammanfattning av argument för religiösa friskolor

Argumentens hållbarhet och relevans har varierat. Individens rätt till religionsfrihet samt föräldrars rätt att välja skola enligt ECHR är relativt hållbara och relevanta argument. Att religiösa friskolor innebär en fristad för religiösa barn och familjer är ett delvis hållbart argument, vilket även motiverar dess relevans. Den historiska aspekten avseende minoriteters rättigheter och ställning inom skolan, samt religiösa gruppers behov av att starta religiösa friskolor, talar för att det finns en brist inom skolan så som den är utformad idag och hur minoritetsgrupper bemöts. Det låga antalet konfessionella friskolor är ett hållbart, men irrelevant argument.

Sammanfattningsvis ses religionen främst som praxis. Konfessionella friskolor ses som ett steg i möjliggörandet av friheten till religionen. Barn betraktas som relativt heteronoma. Det blir föräldrarnas ansvar att föra vidare den religiösa åskådning som finns inom familjen, samt de traditioner som inkluderas i denna. Ansvaret läggs i barns i händer när de anses vara tillräckligt autonoma för att kunna fatta de beslut som krävs. Traditionsmodellen är aktuell, samt delvis livstolkningsmodellen som betonar religionens funktion.

4.1.2 Argument mot religiösa friskolor

Det huvudsakliga temat avseende contraargument som förekommer i debatten är att barn bör ses som de främsta rättighetsbärarna, i relation till sina föräldrar, och att skolmiljön således bör spegla denna rättighet som barn är innehavare av. Andra teman är vikten av att skilja skola och religion från varandra samt skolans roll i att skapa förståelse för olika grupper.

4.1.2.1 CRC och barns rätt till religionsfrihet

Barns rätt till religionsfrihet är en fråga som har betonats i debatten om konfessionella friskolor. Ofta hänvisar debattörerna till CRC, där artikel 14 rör barns religionsfrihet. Artikel 14 redogör för religionsfriheten och konstaterar att barn har rätt till religionsfrihet, samtidigt som föräldrarna har ett ansvar i att stödja i formandet av deras identitetsskapande avseende val av livsåskådning.⁵⁷ Citatet nedan illustrerar i huvudsakliga drag hur argumenten ter sig:

Barn har egen religionsfrihet. De ska kunna ha, utöva, välja, byta och välja bort religiösa och sekulära livsåskådningar och andra

⁵⁶ Klasson Sundin, 2006, s. 118-135.

⁵⁷ *Convention on the Rights of the Child*, 1577 U.N.T.S 3, 20 november 1989, art. 14.

övertygelser. Självklart påverkas barn av sina föräldrar i livsåskådningsfrågor, oftast på ett positivt sätt, men inte alltid.⁵⁸

Det som understryks är således barns religionsfrihet snarare än föräldrars. Att barn fritt har möjligheten att tro eller inte tro poängteras i debatten, som argument för att utgångspunkten bör vara en objektiv och religionsneutral skolgång. Ett flertal socialdemokratiska politiker instämmer och hänvisar till CRC som är i färd med att inkorporeras i svensk lagstiftning. Till följd av detta får barns rättigheter ett större utrymme och barns religionsfrihet bör således tas på allvar. Artikelförfattarna poängterar att barns religionsfrihet omfattar rätten att både söka och välja sin religion, men även välja bort. Konfessionella friskolor menar de inskränker rättigheten, då barn möts av religiösa inslag, om än inte i själva undervisningen, så innan alternativt efter. På dessa grunder försvåras möjligheten att forma en självständig uppfattning avseende individens religiösa åskådning. Vad gäller de proargument som rör ECHR och undervisning som överensstämmer med föräldrarnas religion menar de socialdemokratiska artikelförfattarna att konventionen inte förpliktigar stater att den religiösa undervisning som förmedlas ska vara skattefinansierad eller omfattas av skolplikten. Rätten till exempelvis bibelskola eller koranskola omfattas dock av ECHR menar de, om den undervisningen sker utöver den tid som ska spenderas i den skolpliktiga skolan. Artikelförfattarna nyanserar även sitt argument genom att belysa att stater visserligen har en skyldighet att garantera barns rätt att utöva sin religion, även under skoltid, utan att detta innebär att religiösa friskolor tillåts. De problematiserar även ECHR, som utgår från föräldrars rättigheter snarare än barns, och menar att det är en förlegad inställning. Barn anses idag ha egna rättigheter, oberoende av sina föräldrar.⁵⁹

Den konvention och deklARATION som rör specifikt barns rättigheter är *Deklarationen om barnets rättigheter* (DRC) samt CRC, som tidigare har nämnts. DRC är mindre detaljerad i sitt utformande och innehåller enklare punkter om rättigheter som kan anses vara mer basala än de som ingår i CRC. Med tiden har synen på barn som rättighetsbärare stärkts, vilket resulterade i att rättigheterna utvecklades. Detta resulterade i CRC som är aktuell idag. Den största skillnaden mellan dessa rättighetsdokument är främst att DRC klargör att barn har rätt

⁵⁸ Ulf Gustafsson & Patrik Lindfors, ””Skolan bör vara fri från ensidig religiös påverkan””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2018-03-14, hämtad 2018-03-15.

⁵⁹ Jesper Bengtsson et al., ””Dags för S att säga nej till religiösa friskolor””, *Dagens Nyheter*, publicerades 2017-03-24, hämtad 2018-03-03 ; Liknande argument ses av Anna Ekström i *Opinion live* (2018), *Opinion live* [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 15 mars. ; Staffan Nilsson 2011, ”Vad är barnets bästa?” i Berglund & Gunner, (red.), *Barn i religionernas värld*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2011, s. 31, 48-49.

till beskydd, medan CRC är mer utvecklad och slår fast rätten till att själv få uttrycka sig och få sin röst respekterad.⁶⁰

Det är nödvändigt att klargöra att enkom för att en konvention existerar, innebär det inte att det inte finns oenigheter rörande den. Inte enbart mellan stater som ratificerat konventionen, utan även inom de aktuella staterna. Framför allt har tanken om barn som enskilda rättighetsbärare varit omstridd, då barn länge setts som en förlängning av sina föräldrar och således tidvis menats omfattas av föräldrarnas rättigheter. CRC artikel 3(1) konstaterar att barns bästa alltid ska prioriteras för föräldrar. Vad som anses vara barns bästa skiljer sig dock mellan olika individer, vilket synliggörs i debatten. Historiskt har barn generellt sett inte fått fatta beslut som rör dem själva. I samband med att CRC författades har synen förändrats; barn får nu vara delaktiga i besluten, även om de inte avgör dem själva. I CRC artikel 12(1) kan läsas att barns mognad spelar in sett till deras rättigheter. Detta kan ses som inte enbart barns specifika ålder och mognad, utan snarare som vad barn uppfattar och kan uttala sig om.⁶¹ Konflikten är tydlig i debatten om religiösa friskolor, där det å ena sidan menas att barn i sig själva ska ses som rättighetsbärare, å andra sidan att det är föräldrarna som innehar rätten att influera sina barn.

Det har länge varit en självklarhet att barn uppfostras av sina föräldrar, vilket även innefattar att barn fostras in i den religion som föräldern i fråga anser sig tillhöra. Det innebär att barn snarare har setts som en del av familjen, än som en enskild individ med egna, fristående rättigheter. Att föräldrarna tidigare har haft rätten att styra över sitt barn kan ses i bland annat den *internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter* (ICCPR), den *internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* (ICESCR) och ECHR.⁶²

CRC ser, som tidigare nämnts, barn som rättighetsbärare på ett annat sätt än vad som tidigare förekommit. Barn får således rättigheter som ansvarig stat ska säkerställa. Det är relevant att poängtera att föräldrarna ges utrymme i konventionen, i den mån att de innehar skyldigheten att barn ska få växa upp och utvecklas. Artikeln som rör barns religionsfrihet, vilken har citerats tidigare, konkretiserar att rätten till religionsfrihet är barns egna. Barns föräldrar ska emellertid stötta dem i utövandet av rättigheten, och stödet ska anpassas efter barns nivå av utveckling och mognad. Detta indikerar att religionsfriheten anses vara beroende av vissa förhållanden som barn erhåller i takt med att de växer upp.

⁶⁰ Klasson Sundin, 2016, s. 11-12.

⁶¹ Klasson Sundin, 2016, s. 11-12.

⁶² Klasson Sundin, 2016, s. 12.

Religionsfrihetsartikeln i CRC nämner dock inte när barn blir så pass självständigt att de själva kan bära det fullständiga ansvaret för sin religionsfrihet. Även om barn ges status som rättighetsbärare enligt CRC, är relationen till föräldrarna och deras stöd starkt. Religionsfrihetsartikeln omfattar skrivelsen att föräldrarna har skyldigheten att stötta och vägleda sina barn. Rätten till tankefrihet, som även den är inskriven i ECHR, kan ses som en rätt till att inte bli påverkad och indoktrinerad.⁶³

CRC fastslår barns rätt till religionsfrihet, samt föräldrars rättighet och skyldighet att stötta barns utövande av nämnda rättighet. Det dilemma som uppstår är att två intressen kolliderar; barns eget utövande av sin religionsfrihet samt föräldrarnas ansvar att uppföstra och stötta barn i relation till religionsfriheten. I avgörandet om vilken rättighetsbärares intressen som ska väga tyngst finns inget entydigt svar. Det krävs istället analys av specifik situation för att därefter avgöra, exempelvis som i fallet med religiösa friskolor.⁶⁴

Klasson Sundin presenterar två sätt att se på problematiken. Den första innebär att barn enskilt har rätten att praktisera sin religionsfrihet. Den andra uppfattningen är att barn i fråga är beroende av sina föräldrar för att utöva sin rätt till religionsfrihet, till dess att de uppnått den mognad som är nödvändigt för de ska kunna vara självständiga i utövandet av sin rättighet.⁶⁵

Barns rättigheter enligt CRC är delvis beroende av sina föräldrar. För att tillgodogöra sig de rättigheter barn innehar, krävs det tidvis stöd av föräldrarna. CRC ser inte enbart staten, föräldrar och barn som aktörer i fråga om tillgodoseendet av barns rättigheter. Även andra grupper, så som etniska och religiösa, som står för kultur och tradition, ses som aktörer. Det ansvar dessa grupper bär är att tillgodose barns känsla av tillhörighet och bidra till identitetsskapandet.⁶⁶

CRC ger föräldrar en stor betydelse för barn, då de enligt artikel 18 bär det yttersta ansvaret för barns välbefinnande. Klasson Sundin lyfter fram föräldrarnas roll och menar att deras rättigheter är sekundära i relation till barns. Artikel 5 i CRC tas upp som exempel, där det konstateras att föräldrarnas stöd ska vara lämpligt och ges i relation till barns växande förmågor. Föräldrarnas rättigheter enligt CRC omfattar ansvaret att beslut som fattas rörande barn ska värna om barns bästa, på ett vis som gör den egna rätten att fatta beslut sekundär. Barn måste således ges möjligheten att yttra sig, även om den mognad som anses krävs inte är uppnådd. För att avgöra barns grad av autonomi kan fyra nivåer ses; att barn får ta del av

⁶³ Enkvist, 2013, s. 104 ; Klasson Sundin, 2016, s. 11-13, 186.

⁶⁴ Klasson Sundin, 2016, s. 13-15.

⁶⁵ Klasson Sundin, 2016, s. 13-15.

⁶⁶ Klasson Sundin, 2016, s. 36-43.

information, att barn baserat på denna information fattar ett beslut, att barns uttalande räknas med i beslut som fattas samt att barn är de som fattar det yttersta beslutet. Ju mer utvecklade barns förmågor är, desto högre nivå i beslutsfattandet når dem.⁶⁷

Argumentet är hållbart och relevant, eftersom barn har rätt till religionsfrihet enligt CRC artikel 14. Artikeln klargör även att rättigheten innebär att föräldrar har ett ansvar att främja barns religionsfrihet, en religionsfrihet som bör främjas på ett sådant sätt att barn kan bli självständiga från föräldrarna. Även om det tidvis krävs stöd av föräldrarna, framför allt fram till dess att barn blir autonoma, innebär det inte att föräldrarna har en fullständig rättighet att påverka barn i vilken riktning den anser vara mest lämplig. Barn har rätt till information om flera olika religioner, för att därigenom kunna fatta ett självständigt beslut när tiden är inne. I fastställandet av vilken rättighetsbärares intressen som ska väga tyngst finns inget entydigt svar, istället krävs en avvägning beroende på situation. Argumentet är dock hållbart och relevant, då det är av vikt att analysera hur rättigheter enligt CRC och ECHR förhåller sig till varandra i en situation som den rörande religiösa friskolor.

Religionen ses i argumentet som ett trosinnehåll, där friheten från religion betonas. Detta för att främja den grund vilken barn bygger sin religionsfrihet och följaktligen beslut rörande sin religiösa åskådning. Barns autonomi betonas och barn ses som autonoma vid en tidig ålder. Det blir sedermera tankefrihetsmodellen som är aktuell för argumentet. Barns rättighet poängteras och prioriteras framför föräldrarnas. Barns självständighet ska främjas, genom att säkerställa en neutral skolgång. Skolgången ska bidra till att barn, när de blivit autonoma, ska kunna fatta självständiga beslut avseende sin livsåskådning. Föräldrarna får således inte påtvinga barn en viss religion. Tankefrihetsmodellen förespråkar neutrala skolor, för att främja barns religionsfrihet. Föräldrarna och staten har en negativ skyldighet; att underlätta för barns autonomi och självständiga beslutsfattande. Religiösa friskolor menas förhindra barns möjligheter att utforska fler religioner.⁶⁸

4.1.2.2 Skola och religion ska skiljas åt

Att skola och religion ska skiljas åt är ett vanligt förekommande argument i debatten om religiösa friskolor, men även sett till skolan och de religiösa inslag som förut var vanligt förekommande i Sverige. Anna Johansson, ordförande för Socialdemokraterna i Göteborg och riksdagsledamot, argumenterar för att skolan ska vara fri från religiösa inslag och skriver följande:

⁶⁷ Klasson Sundin, 2016, s. 103-105, 108, 129.

⁶⁸ Klasson Sundin, 2006, s. 118-135.

Lars Adaktusson (KD) försöker på GP Debatt få det att framstå som att vi Socialdemokrater på något sätt skulle ifrågasätta religionsfriheten. Men jag har svårt för att förstå kritiken om att ett förbud mot religiösa friskolor skulle gå till angrepp mot religionen. Frågan handlar inte om rätten till tro eller inte, det handlar om att skolan ska vara en plats fri från religiösa inslag. För mig är religion och tro något positivt. Men den ska bäras av individer och samfund, inte av skolan.⁶⁹

Det Johansson lyfter är hon inte ensam om att anse. Även Olle Burell, socialdemokrat och skolborgarråd i Stockholms stad, instämmer och menar att alla barn fritt ska kunna forma en egen uppfattning om sin religion. Även Liberala Kvinnor menar att skolan ska vara fri från religiösa inslag, för att säkerställa en objektiv och jämlik skolgång, och att religion istället ska vara någonting som får utövas på individens fritid, inte i den statligt finansierade skolan. De betonar även att skolan ska vara en objektiv plats som förser barn med god utbildning, snarare än religion, och att föräldrars makt över barnets utbildning bör begränsas.⁷⁰ De skriver:

Det är dags att vi försäkrar oss om att alla barn i Sverige får en utbildning som gör det möjligt för dem att bli självständiga individer som kan bejaka sin valfrihet och sin förmåga att själva styra över sitt liv. I Sverige är grundregeln att all undervisning ska bedrivas på icke konfessionell grund. Men skollagen gör ett undantag för konfessionella (religiösa) friskolor.⁷¹

Frågan om religiösa inslag i undervisningen har diskuterats under lång tid, redan för tiden då normen för skolundervisning var att den skulle präglas av kristendomen. Det menades att det i själva verket kunde vara skadligt för barn att i undervisningen påverkas religiöst. Barn saknar förmågan att kritiskt granska information som introduceras för dem, vilket sedermera innebär att barnen påtvingas religion i undervisning. Det innebär vidare att religion gör det svårare för barn att skapa sina egna uppfattningar och åsikter.⁷²

Kristendomens tidigare viktiga roll i skolan och undervisningen började kritiseras allt mer under 1900-talet. Kritiken växte och åsikten om att staten skulle vara religiöst neutral var stark. Religionsfriheten betonades, och rätten till respektive från religion framhävdes. Med denna menades bland annat att kristendomsundervisningen i skolan skulle upphöra. Debatten om religiösa friskolor är inte enbart en diskussion om skolväsendet, utan även samhället i

⁶⁹ Anna Johansson, ”Därför behövs ett förbud mot religiösa friskolor”, *Dagens Nyheter*, publicerades 2018-03-21, hämtad 2018-03-22.

⁷⁰ Gulan Avcı et al., ”Liberala Kvinnor: Stäng de religiösa friskolorna”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-17, hämtad 2018-03-03 ; Gulan Avcı et al., ”Religion och skola behöver hållas isär”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-22 ; Olle Burell, ”Elever ska inte sorteras utifrån religion”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-27, hämtad 2018-03-03 ; Liknande argument ses av Anna Ekström i *Opinion live* (2018), *Opinion live* [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 15 mars.

⁷¹ Avcı et al., ”Liberala Kvinnor: Stäng de religiösa friskolorna”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-17.

⁷² Key, 2017, s. 162-167 ; Planefors, 2016, s. 84, 86-88, 90, 92.

stort och hur man förhåller sig till barns och föräldrars religionsfrihet. År 1962, när det som vi idag kallar grundskolan startades, var målet att den obligatoriska skolan skulle bli en inkluderande mötesplats för barn med olika bakgrunder. I realiteten var dock fallet annorlunda, där exempelvis etniska minoriteter exkluderades. Syftet med skolan var att uppfostra barn rätt, och förmedla det som ansågs vara rätta kunskaper. Det innebar att minoritetsgrupper marginaliserades. Slutbetänkandet *Samhälle och trossamfund* från 1972 bidrog till det fortsatta arbetet med frågan, främst i tanken om staten som positivt neutral. Religionsfriheten består av både rätten till respektive rätten från religion. Under utredningen som ledde till betänkandet var det främst rätten från religion som framhävdes. Detta innebar att de individer som var religiösa, och således enligt religionsfriheten har rätten till sin religion, hamnade i skymundan.⁷³

Som tidigare nämnts ska skolan sedan 1994, enligt läroplanen, vara icke-konfessionell. Skolan ska vara en plats för möten mellan olika åsikter och främja utvecklandet av egna åsikter. Undervisningen ska dock vara neutral och undervisa barn om olika perspektiv för att de själva ska kunna skapa sina egna uppfattningar att bygga sina åsikter på. Religionskunskapsundervisningen ska bidra till en förståelse och öppenhet för andra människor tillhörande olika religioner. Skolan kan ses som en plats där barns identitetsskapande främjas, där de i relation till det samhället de verkar i skapar en uppfattning om sig själva och sin identitet. För att göra undervisningen mer objektiv, ersattes kristendomsämnet till att istället bli religionskunskap.⁷⁴

Friskolereformen i stort har fått kritik för att kunna främja privilegierade individer, som genom förekomsten av friskolor kan söka sig till skolor som inofficiellt ses som elitskolor, vilket vidare reproducerar rådande företeelser och bidrar till samhällsklyftor. Ytterligare kritik består av att socialt utsatta grupper söker sig till friskolor som startats av individer inom gruppen, vilket bidrar till utanförskap och segregation.⁷⁵

Skolan är en plats för förmedling av kunskaper, förmågor, attityder, värderingar och identiteter. Barn i skolåldern ses som relativt lättpåverkade, vilket innebär att det som förmedlas till dessa barn i skolan har en konkret påverkan på barnen i frågan. Det är bland annat detta som lyfts i debatten om religiösa friskolor; att religiös påverkan i skolan potentiellt påverkar barn på ett sätt som kan ses som indoktrinering. Även om den svenska skolan i dagsläget generellt sett inte ses som en plats där religiös indoktrinering bedrivs, är skolan inte

⁷³ Francia, 2007, s. 26 ; Karlsson Minganti & Svanberg (red.), 1997, s. 15-16.

⁷⁴ Karlsson Minganti & Svanberg (red.), 1997, s. 27-28 ; Roth, 1998, s. 12.

⁷⁵ Roth, 1998, s. 28.

alltid neutral avseende religionens förekomst i skolmiljön. Exempel på detta kan vara skolavslutningar som äger rum i protestantiska kyrkor.⁷⁶

En konventionsartikel som är relevant i sammanhanget är CRC artikel 29 som rör barns rätt till utbildning. Artikeln redogör för ett flertal relevanta aspekter. Bland annat konstateras barns rätt till en skolgång som främjar deras personligheter samt kulturella identiteter.⁷⁷ Hur det tolkas beror på betraktaren. Å ena sidan kan det ses som en bekräftelse på att konfessionella friskolor bör tillåtas, å andra sidan kan det ses som en motivation till att säkerställa en religiöst neutral skolgång för att barn därigenom själva ska kunna fatta ett beslut avgörande deras religiösa åskådning.

Argumentet är hållbart, då det som tidigare nämnts finns belägg för att en neutral skolgång främjar barns skapande av egna identiteter och religiösa åskådningar. Religionens plats i skolan har diskuterats åtskilliga gånger under en relativt lång tidsperiod. Från att ha varit ett självklart inslag i skolor i Sverige, ses det i dagsläget snarare som avvikande. Efter att konfessionella inslag i skolundervisningen togs bort 1994, har skolans mer neutrala grund betonats.

Att frågan om religionens plats i skolan och undervisningen har diskuterats under en lång period motiverar argumentets relevans. Det återkommande temat innebär att det finns en relevans i att diskutera frågan och återigen analysera religionens plats i skolan, i relation till barns rättigheter. Att skolan och religionen ska skiljas åt är ett hållbart och relevant argument. Som tidigare nämnts har barn inte utvecklat den intellektuella förmåga som krävs för att kritiskt kunna granska information som presenteras för dem. Det motiverar en neutral skolgång, där barn presenteras för ett flertal religioner under religionskunskapsundervisningen, för att därefter kunna fatta ett beslut baserat på dessa kunskaper. En subjektiv undervisning i en specifik religion, innebär snarare att barn riskerar att påverkas till ett visst beslut. För att främja barns religionsfrihet bör således en neutral skolgång främjas, vilket motiverar argumentets hållbarhet.⁷⁸

Begreppet religion ses i argumentet som ett trosinnehåll, vilket medför rätten till att tro respektive att inte tro. Avseende barns frihet är det både friheten till respektive från som är relevant, då barns självständighet betonas. Friheten från religion framhävs dock, eftersom ursprungsläget bör vara neutralt för att barn själva ska kunna få bilda sig en uppfattning. Både föräldrarna och staten har således en negativ skyldighet, där de ska säkerställa att barn får

⁷⁶ Borevi, 1997, s. 37.

⁷⁷ *Convention on the Rights of the Child*, 1577 U.N.T.S 3, 20 november 1989, art. 29.

⁷⁸ Planefors, 2016, s. 84, 86-88, 90, 92.

möjligheten att bilda sina egna uppfattningar. Barns autonomi inträder tidigt och ska främjas.⁷⁹

Den modell som är aktuell för argumentet är tankefrihetsmodellen. Barns självständighet, autonomi, är främsta fokus. Att barn så tidigt som möjligt ska få agera självbestämmande är av stor vikt, vilket innebär att föräldrarnas inflytande över barns religionsfrihet begränsas. Den främsta konflikten som uppstår i debatten om religiösa friskolor är nämligen den om religionsfriheten och dess rättighetsbärare; om det är barns eller föräldrars religionsfrihet som bör prioriteras. Enligt tankefrihetsmodellen, med barns autonomi i centrum, blir det barns rättigheter som prioriteras. Heteronomi ska således undvikas. Föräldrarna får inte påverka barn på så vis att de går miste om andra religioner. Tankefrihetsmodellen motiverar neutrala skolor, då dessa ger barn en neutral grund och utbildning sett till flera olika religioner utan att påverka dem i en viss riktning. Både föräldrarna och staten har således en negativ skyldighet och ska främja barns möjligheter att själva välja sin religion.⁸⁰

4.1.2.3 Förståelsen ökar om olika grupper befinner sig i samma skola

Viktor Björklund, legitimerad gymnasielärare i svenska och religion, för i *Svenska Dagbladet* fram tesen om att religiösa friskolor bidrar till en ökad känsla av olikhet individer emellan. Björklund instämmer inte i det argument som presenterats för religiösa friskolor, om att nämnda skolor agerar fristad från eventuella trakasserier. Björklunds främsta argument för att förbjuda religiösa friskolor är att en så kallad skola för alla är en nödvändig förutsättning för att ett inkluderingsarbete och arbete för att minska trakasserier riktade mot utsatta grupper ska kunna äga rum och ge lyckade resultat. Att tillåta skolor med religiös inriktning motarbetar således det arbetet.⁸¹

Som lärare i religionskunskap vet jag att såväl de troende eleverna som de icke-troende gynnas av mångfalden av tros- och livsåskådningar i klassrummet. Både att få dela med sig av sin tro utifrån erfarenheten att leva enligt tron och att få ta del av denna erfarenhet som klasskamrat fungerar utvecklande och identitetsstärkande. Dessutom utmanas ens föreställningar på ett helt annat sätt än i en miljö där alla tillhör samma religion. Det är inte bara en förutsättning för att utveckla ett kritiskt och analytiskt sinne utan också för att utveckla demokratiska, fritänkande medborgare.⁸²

⁷⁹ Klasson Sundin, 2006, s. 118-128.

⁸⁰ Klasson Sundin, 2006, s. 129-135.

⁸¹ Viktor Björklund, ”Egen skola för vissa grupper ökar känslan av olikhet”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-07, hämtad 2018-03-03.

⁸² Björklund, ”Egen skola för vissa grupper ökar känslan av olikhet”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-07.

Citatet ovan illustrerar ytterligare hur Björklunds tankar yttrar sig. Att samla olika grupper under samma tak, istället för att skilja dem åt, menar han bidrar till att individens föreställningar utmanas och sedermera understödjer det hans argument om att religiösa friskolor snarare försvårar den typen av arbete. Även den socialdemokratiska civilministern Ardalán Shekarabi instämmer i argumentet, och menar att skolan ska vara en mötesplats för elever med olika bakgrunder.⁸³

Barns religionsfrihet bör tolkas med hjälp av de andra artiklar som finns i CRC, vilka innefattar barns rätt till information och att forma sina egna uppfattningar. Det finns således ett värde i att barn från olika religioner och bakgrunder möts, för att underlätta skapandet av egna uppfattningar. Skolan kan ses som en plats för möte mellan barn från olika bakgrunder, en plats där förståelsen ökar för olikhet. Att minoritetsgrupper tar initiativ till att starta egna friskolor kan emellertid antyda att denna integration som menas främjas, i själva verket inte överensstämmer med verkligheten. Existerar det ett behov av skolor för minoritetsgruppers barn, är det relevant att reflektera över om det beror på att skolan annars präglas av majoritetsbefolkningens värderingar och traditioner.⁸⁴

Argumentet är relevant och delvis hållbart. Integration kan enbart bli realitet genom kollektivet, vilket gör att religiösa friskolor förhindrar integrationen i samhället. Det finns således ett kollektivt värde i att främja en skola med elever från olika bakgrunder.⁸⁵ Skolan ska, vilket tidigare nämnts, agera mötesplats för barn från olika bakgrunder för att därigenom öka förståelsen för olikhet. En aspekt att uppmärksamma är att det historiskt i Sverige funnits en låg tolerans för religiösa individer. Minoritetsgrupper har setts som ett hot mot normen. Synen på barn tillhörandes minoritetsgrupper har således varit kritisk, och det har menats att dessa bör omhändertas för att därigenom fostras in i den religion som ansågs riktig. ICCPR vittnar om detta, där bakgrunden till artikel 18 syftar på att stater både historiskt sett och i nutid har förhindrat föräldrar inom minoritetsgrupper att fostra sina barn enligt den egna religionen.⁸⁶ Att religiösa minoritetsgrupper själva tar initiativ till att starta religiösa friskolor kan därför ses som ett tecken på att den förståelse och integration som anses existera på icke konfessionella skolor inte finns i realiteten. Finns en önskan av särskilda skolor för

⁸³ Agenda (2018), Agenda [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 18 mars ; Björklund, ”Egen skola för vissa grupper ökar känslan av olikhet”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-07.

⁸⁴ Klasson Sundin, 2016, s. 175-176, 183 ; Roth, 1998, s. 12-13, 27 ; Liknande argument ses av Anna Ekström i Opinion live (2018), Opinion live [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 15 mars.

⁸⁵ Borevi, 1997, 1997, s. 66-67.

⁸⁶ Karlsson Minganti & Svanberg (red.), 1997, s. 9 ; Klasson Sundin, 2016, s. 51.

minoritetsgruppers barn, är det betydelsefullt att reflektera över om det beror på att skolan annars präglas av majoritetsbefolkningens värderingar och traditioner.⁸⁷

Historiskt har skolan agerat verktyg för att forma befolkningar med syftet att tjäna nationens intressen. Genom att skapa en relativt homogen grupp styrdes bland annat vilka språk som talades och vilka värderingar som förmedlades. I praktiken innebar detta att individer från minoritetsgrupper inte prioriterades och fick sedermera sina rättigheter inskränkta genom att bland annat förbjudas tala sina egna språk. Som minoritet skulle man anpassas till den större massan och bli en del av den nationella normen. Undervisningen i skolor i Sverige ska dock inte enbart ge utrymme för majoriteten, utan även för minoritetsgrupper.⁸⁸

Religion ses i argumentet som främst ett trosinnehåll. Både friheten till respektive från religion betonas, även om det främst är friheten från som är i fokus. Detta då barns grund ska vara neutral, för att de autonoma barnen därefter själva ska få fatta beslut rörande sin religion. Föräldrarna och statens ansvar är att tillgodose den negativa friheten, där de ska säkerställa att barn får möjligheten att skapa sig egna uppfattningar om vilken religion de väljer att tillhöra eller inte tillhöra. Barns autonomi tas på stort allvar, och inträder tidigt. Likt argumentet rörande att skola och religion inte hör samman, är det tankefrihetsmodellen som är aktuell för även detta avsnitt.⁸⁹

4.1.2.4 Barn saknar förmågan att kritiskt granska information som presenteras för dem

Ett flertal argument i debatten om konfessionella skolors existens nämner barns förmåga att reflektera och kritiskt granska information som presenteras för dem. Det som åsyftas är information som rör aktuell religion, då den kan ses som påverkan på barnets frihet att själv välja sin religion.

Den socialdemokratiske civilministern Ardalan Shekarabi lyfter frågan och menar att neutrala skolor gynnar barns religionsfrihet, eftersom det garanterar att alla elever har lika möjligheter att välja sin religion utan påverkan i skolan. Shekarabi argumenterar således för en skola fri från religiösa inslag, då barn har rätten att själva bilda sig en uppfattning om vilken religion den vill tillhöra eller inte tillhöra. En neutral skola möjliggör barns förmågor att fatta ett fritt beslut när tiden är mogen. Även den socialdemokratiska gymnasie- och kunskapslyftsministern Anna Ekström betonar att barn inte ska påverkas religiöst i skolan,

⁸⁷ Roth, 1998, s. 12-13, 27, 78.

⁸⁸ Borevi, 1997, s. 38-39 ; Roth, 1998, s. 64-65.

⁸⁹ Klasson Sundin, 2006, s. 118-135.

eftersom barn gör som lärare säger. De granskar inte information kritiskt på samma vis som vuxna individer gör.⁹⁰

Som tidigare nämnts lyftes barns ställning som autonoma individer redan under tidigt 1900-tal. För att möjliggöra barns rätt till religionsfrihet var det således relevant att undervisningen var religiöst neutral, på grund av barns bristande förmåga att granska information kritiskt. CRC, och det som nämns som barns växande förmågor, kan tolkas som ett beskydd för barn eftersom de inte ännu utvecklat sina förmågor. Även Per-Inge Planefors betonar vikten av en neutral skola, och menar att skolor med konfessionell inriktning försvårar barns möjligheter att skapa sina egna uppfattningar och åsikter om sina religiösa livsåskådningar. Historiskt sett har relationen mellan den svenska staten och kyrkan varit relativt stark, vilket inneburit svårigheter att hålla dem åtskilda. Kyrkan hade länge en central roll i människors liv i Sverige, och religionen användes som ett verktyg att fostra barn till goda samhällsmedborgare. Att barn ska ses som egna autonoma individer menar Planefors är givet, samt att barn saknar förmågan att granska information kritiskt. Det innebär att en neutral skola, utan religiösa inslag, främjar barns rätt att själva välja livsåskådning. Att lära barn rätt och fel menar Planefors inte är beroende av religionen.⁹¹

Argumentet om att religiösa friskolor inte får tillåtas, då barn saknar förmågan att kritiskt granska information som presenterats för dem, är både hållbart och relevant. Religionens roll i skolan och undervisningar har diskuterats länge. Barn har inte utvecklat den tankeförmåga som krävs för att kunna granska information kritiskt och därigenom ifrågasätta informationen som presenteras för dem. Det innebär att subjektivt presenterad information ofta ses som sanning för barn, snarare än ett religiöst alternativ av flera. Det finns en föreställning om att barn inte har kompetensen som krävs för att fatta egna beslut. Även om barn nödvändigtvis inte besitter samma kompetens som vuxna, bör barns förmåga att fatta beslut inte underskattas. Neutrala skolor kan dock motiveras, för att ge barn en objektiv grund att fatta sina beslut på. Det finns visserligen en motivation till en viss paternalism, för att föräldrar ska skydda barn från att fatta förödande beslut som kan påverka barns framtid. Det innebär dock inte att samtliga beslut kräver föräldrars inblandning.⁹²

Begreppet religion ses som en tro, snarare än tradition och praxis. Det är friheten från religion som understryks, så barns skolgång bör vara neutral för att de ska få möjligheten till att själva välja sin religion. Genom en neutral skolgång kan barns tillgång till andra religioner

⁹⁰ Agenda (2018), Agenda [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 18 mars ; Opinion live (2018), Opinion live [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 15 mars.

⁹¹ Key, 2017, s. 162-167 ; Klasson Sundin, 2016, s. 115 ; Planefors, 2016, s. 84, 86-88, 90, 92.

⁹² Klasson Sundin, 2016, s. 97-99.

skyddas, vilket optimerar barns utövande av sina rättigheter. Barns autonomi inträder tidigt i livet. Föräldrarnas och statens ansvar är att tillgodose den negativa friheten, där de ska garantera att barn får möjligheten att skapa sig en egen uppfattning om vilken religion de väljer att tillhöra eller inte tillhöra.⁹³

Även detta, likt andra contraargument, överensstämmer med Klasson Sundins tankefrihetsmodell, som betonar barns autonomi. Föräldrarnas inflytande över barns religion ska begränsas, eftersom utgångspunkten för barns beslut bör vara neutralt då barn saknar förmågan att granska information kritiskt till skillnad från vuxna individer. Föräldrarna ska således möjliggöra att barn ska få upptäcka andra livsåskådningar. En skola utan konfessionella inslag gagnar barn, eftersom de får möta barn från andra religioner och bakgrunder. Detta innebär vidare att barn presenteras för olika valmöjligheter som de därefter kan ta ställning utifrån.⁹⁴

4.1.2.5 Sammanfattning av argument mot religiösa friskolor

Argumenten är relativt hållbara och relevanta. Barns rätt till religionsfrihet är ett hållbart och relevant argument, även om det kan ställas mot proargument som rör föräldrarnas rättighet och skyldighet att stötta barn i religionsutövandet. Argumentet som rör åsikten om att skola och religion inte bör samspela är även det ett hållbart och relevant argument, eftersom skolan är en plats för förmedling av kunskaper och värderingar. Det finns således ett värde i att den information som presenteras för barn är objektiv. Det hänger även samman med barns förmåga att granska information kritiskt, vilket även det är ett hållbart och relevant argument. Att en ökad förståelse skulle uppstå om olika grupper befinner sig på samma skola är delvis hållbart och relevant, eftersom det finns ett kollektivt värde i att ha en skola med elever från olika bakgrunder. Det saknas dock en viss nyansering i argumentet, då minoritetsgruppers ställning i skolan bör ses i relation till argumentet.

Religionen ses som ett trosinnehåll, vars främsta uppgift i individens liv är att ge ett ramverk för dennes livsåskådning. Begreppet frihet ses främst som en frihet från religion, där utgångspunkten för individen bör vara religiöst neutral för att möjliggöra ett självständigt fattat beslut när barn blivit tillräckligt mogna. Autonomi inträder tidigt i barns liv, och barns möjligheter till självbestämmande över sin religionsfrihet ska uppmuntras. Den modell som är aktuell för samtliga contraargument är således tankefrihetsmodellen.⁹⁵

⁹³ Klasson Sundin, 2006, s. 118-128.

⁹⁴ Klasson Sundin, 2006, s. 129-135.

⁹⁵ Klasson Sundin, 2006, s. 118-135.

5 Resultat och diskussion

Det som kan utläsas av argumentationsanalysen är att det finns ett flertal argument både för respektive mot religiösa friskolor. Trots att argumentens hållbarhet och relevans har varierat, vilket tydliggörs i analysen, är det av vikt att ta argumenten i beaktning i diskussionen om konfessionella friskolor för att få in flera aspekter i frågan. De argument som är mest framträdande, och som således analyseras i uppsatsen, belyser olika perspektiv. De tydliggör för problematiken som finns avseende religiösa friskolor, i relation till religionsfriheten, dess innebörd samt barns och föräldrars rättigheter och skyldigheter i förhållande till varandra. Ställs argumenten mot varandra klagörs rättighetskollisionen avseende religiösa friskolor och barns religionsfrihet.

De mest centrala delarna i analysen rör religionsfriheten, juridiska dokumentets formuleringar och innebörder, samt hur de ska tolkas och appliceras i praktiken. Synen på föräldrar respektive barn som rättighetsbärare skiljer sig åt både beroende på juridiskt dokument och debattörens bakgrund och syften. Dessutom kan artiklarna tolkas på flera vis. Detta speglas även i debatten rörande religiösa friskolor.

Hänvisningar görs till ett flertal konventioner, där debattörerna lyfter fram olika artiklar och diskuterar deras innebörder. UDHR, ECHR och CRC är de mest förekommande konventionerna i debatten. UDHR hänvisas främst till i frågan om generell religionsfrihet, där både föräldrars och barns religionsfrihet har framhävts. Avseende proargument har UDHR utgjort motiveringen till varför religiösa friskolor bör tillåtas, medan contraargumenten snarare hänvisar till religionsfrihetsartikeln som en motivering till varför konfessionella skolor inte bör tillåtas. Här uppenbarar sig skillnaden i hur begreppet frihet tolkas; friheten till respektive från religionen. Proargumenten utgår delvis från att utgångspunkten för barn på konfessionella skolor är att dessa barn är troende, vilket nödvändigtvis inte behöver vara korrekt. Ser man till de argument som rör ECHR och föräldrars rätt att välja skola åt sina barn utifrån sin religion spelar barns egen inställning till religionen mindre roll, men andra argument bör ses i ljuset av möjligheten att barn eventuellt inte har valt religionen och skolan själva.

ECHR hänvisas främst till avseende religionsfriheten, som tidigare har behandlats, samt föräldrarnas rätt att välja skola åt sina barn utifrån sin religion. Argument rörande rätten som föräldrar menas ha i valet av skola står i kontrast till argument som hänvisar till CRC och barns rätt att själva välja sin religion. Nyanseras dessa, vid första anblicken motsatta argument, utgörs religionsfrihetsartikeln i CRC även av innebörden att föräldrarna ska stötta

barn i utövandet av religionsfriheten. Det finns således en diskrepans i hur man ser på barns autonomi.

Att religiösa friskolor skulle innebära att barns rätt till religionsfrihet inskränks är delvis en tolkningsfråga. CRC artikel 14, som tidigare har nämnts, redogör för hur föräldrarna har ett ansvar att vägleda barn i relation till deras mognadsnivå. Tolkningen ligger i att avgöra när barn anses vara tillräckligt autonoma för att själva kunna fatta beslut rörande religionsfrihetsrelaterade frågor. Ses andra sidan av diskussionen lyfts barns möjligheter att fatta dessa beslut på en relativt objektiv grund, där det menas att skolan således ska vara neutral i religionsfrågor för att främja barns möjligheter att själv välja sina livsåskådningar utan påverkan i skolan. Å ena sidan menas att barn saknar förmågan att granska information kritisk, vilket motiverar en neutral skolgång som möjliggör för barn att på objektiva grunder själva välja sin religion och nyttja sin religionsfrihet. Å andra sidan hävdas att föräldrarna, som har rätten och skyldigheten att stötta barn i rätten till religionsfrihet, bör stötta barn fram till dess att de uppnått en nivå av mognad som möjliggör att de själva kan fatta sina beslut. Argumenten som rör barns förmåga att reflektera kritiskt samt att religionen inte bör få plats i skolan spelar även in i frågan om barns rättigheter, då barns religionsfrihet bör grundas på objektivt förmedlad kunskap. Detta för att barn ska kunna fatta ett så pass självständigt beslut som är möjligt givet andra omständigheter.

Barn har, som tidigare nämnts, rätt till information från flera håll för att med hjälp av den informationen få utöva ytterligare en rättighet; rätten att forma sina egna uppfattningar. Eftersom samtliga skolor i Sverige, oavsett konfessionell inriktning eller ej, måste följa den utbildningsplan som finns avseende uppfyllande av mål och skapandet av värderingar, är det dock relevant att fråga sig om de religiösa inslagen påverkar barn negativt. Uttrycks skolans religiösa inriktning på ett sätt som inskränker barns rätt till information, religionsfrihet och att forma sina egna uppfattningar är det av intresse att problematisera skolans förhållningssätt till religionen och hur den förmedlas. Att antalet skolor med konfessionell inriktning är lågt påverkar dock inte det faktum att en religiös påverkan i skolan kan inskränka barns rättigheter.

Minoritetsgruppers situation i skolan har nämnts i samband med religiösa friskolor och rätten till religionsfrihet, både i debatten och i den tidigare forskningen. Å ena sidan menas att religiösa friskolor agerar fristad för religiösa barn och familjer, å andra sidan att förståelsen och inkluderingen av dessa grupper ökar om barn från olika bakgrunder befinner sig på samma skola. Att det uttrycks ett behov av religiösa friskolor är av vikt att undersöka närmre. Beror behovet på att minoritetsgrupper inte känner sig inkluderade i skolan, vilket innebär ett

misslyckande avseende statens mål avseende skolans värdegrund, är det relevant att se vilka möjliga åtgärder som finns. Tidigare har nämnts att religiösa friskolor kan ses som ett sätt för staten att främja mångfald och förbättra situationen för minoritetsgrupper, eftersom staten, trots annan huvudman för skolan, ansvarar för reglering, kontroll och ekonomisk finansiering av friskolorna. Det kan ses som ett belägg för att konfessionella friskolor är ett verktyg för att inkludera och främja minoritetsgrupper. Samtidigt kan det ses som ett hinder för mångfalden i icke-konfessionella skolor.

Religionen och dess status betraktas på olika vis i debatten. Både trosinnehåll, praxis och funktion lyfts fram i relation till religionen och friheten från respektive till religionen betonas. Synen på barns autonomi varierar. Proargument understryker barns heteronomi i relation till föräldrarna, och autonomi inträder generellt sent. Contraargument betonas snarare barns autonomi, och menar att den inträder tidigt i livet och bör främjas. Föräldrarnas och statens roller har skiftat. Tidvis betonas deras negativa respektive positiva friheter. Gemensamt är dock att tonvikt läggs vid främjandet av religionsfriheten, även om synen på hur detta genomförs i praktiken skiljer sig åt mellan debattörerna. Även synen på föräldrar kontra barn som rättighetsbärare spelar in. Att uppfattningen om begreppen religion, frihet och autonomi skiljer sig åt är en relevant aspekt. Synen på barn som enskilda individer är centralt i debatten, då barns status som rättighetsbärare skiljer sig åt beroende på debattör. Stundtals ses barn som i behov av omfattande stöd av deras föräldrar, avseende både valet av skola och religion. Föräldrarna ses i dessa fall som en viktig beståndsdel i förandet av barns religiositet. Slutligen är det möjligt att konstatera att debatten om religiösa friskolor är mångbottnad, och belyser olika former av problematik avseende temat och hur synen på barn som autonoma kan variera.

De argument som har förekommit i den mediala debatten i Sverige klarläggs i uppsatsen och diskuteras ovan. Hållbarhet och relevans analyseras och diskuteras, och varierar beroende på argument. Sett till hur existensen av religiösa friskolor idag motiveras, samt ett eventuellt förbud kan ett par saker konstateras. Först och främst rör diskussionen om religiösa friskolor frågan om religionsfrihet, men även relaterade rättigheter. Å ena sidan betonas barns rätt till och från religion, å andra sidan föräldrars rättigheter och skyldigheter gentemot barn och deras skolgång. Att religiösa friskolor existerar i Sverige motiveras både av ECHR och föräldrars rätt att välja sina barns skola utifrån religion, men även aspekten att konfessionella friskolor kan ses som ett verktyg för staten att möjliggöra en inkluderande skolgång för minoritetsgrupper. Ett eventuellt förbud kan motiveras, genom att barn har rätt inte enbart till religion utan även från. Barn har även rätt till information och att forma sina

egna uppfattningar. Det innebär att neutrala skolor, som således saknar konfessionella inslag, kan motiveras med barns rättigheter i åtanke.

Tidvis yttrar sig debatten mer nyanserat än vad som initialt förväntades. Argumenten går till och från in i varandra och skapar tillsammans en mer komplex bild av situationen. En reflektion som uppstår under analysen är synen på barn och deras position som rättighetsbärare. Hur talar debattörerna om barn? Vilka budskap förmedlas genom detta? Det leder vidare in på frågan om vilket det bästa sättet är att inkludera minoritetsgrupper i skolan. I relation till den tidigare forskningen har denna uppsats identifierat ett behov; forskning rörande hur barns religionsfrihet inom skolväsendet tillgodoses på ett adekvat sätt. Ett spår som noteras, men inte fördjupas, är att det i debatten förekommer skillnader i hur olika religioner värderas. Kristna skolor, som har en långtgående tradition i Sverige, värderas inte lika kritiskt som exempelvis muslimska skolor. Det kan leda till frågor rörande vilka som anses ha rätt till religion och om det baseras på om religionen går i samma linje som normen, eller avviker.

Argumentationsanalysen klargör att det finns ett flertal viktiga aspekter att ha i åtanke, och att frågan om religiösa friskolor inte är svartvit. Det finns snarare en gråskala, där olika gruppers perspektiv bör tas i beaktning. Exempelvis uppmärksammas minoritetsgruppers ställning i skolan i uppsatsen, där det finns en relevans i att se hur situationen ser ut idag och vad som kan göras för att förbättra dessa gruppers inkludering i skolverksamheten. Att ställa frågan varför det finns ett behov, en efterfrågan, av religiösa friskolor är relevant, då svaret kan ge en indikation på eventuell problematik som finns i icke konfessionella skolor. Att minoritetsgrupper inte känner sig inkluderade i skolan är en problematik som är relevant att uppmärksamma och bör inte vara en anledning till att religiösa friskolor behövs. Istället bör skolan i sin helhet ses över, för att den ska agera välkomnande och inkludera barn som tillhör olika minoritetsgrupper; oavsett om det rör religion, sexuell läggning, etnicitet eller liknande. Analysen har visat att det finns ett behov av att utveckla skolans inkluderingsarbete. Det finns således ett behov av en undersökning rörande hur detta bör genomföras i praktiken, för att på ett adekvat sätt bemöta barn från religiösa minoriteter. Att barns frihet till och från religion tillgodoses inom skolan är därför relevant, utan att för den delen påtvinga barn en religiös åskådning.

Referenser

Debatt- och nyhetsartiklar

Adaktusson, Lars, ”S har gått vilse i debatten om religiösa friskolor”, *Göteborgsposten*, publicerades 2018-03-19, hämtad 2018-03-20, nås via <http://www.gp.se/nyheter/debatt/s-har-gaatt-vilse-i-debatten-om-religiosa-friskolor-1.5409426>

Arborelius, Anders et al., ””Naivt – religiösa friskolor en tillgång för samhället””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2018-03-13, hämtad 2018-03-14, nås via <https://www.svd.se/naivt--religiosa-friskolor-en-tillgang-for-samhallet>

Avci, Gulan et al., ””Religion och skola behöver hållas isär””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-22, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/religion-och-skola-behoover-hallas-isar>

Avci, Gulan et al., ”Liberala Kvinnor: Stäng de religiösa friskolorna”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-17, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/liberala-kvinnor-stang-de-religiosa-friskolorna>

Bengtsson, Jesper et al., ””Dags för S att säga nej till religiösa friskolor””, *Dagens Nyheter*, publicerades 2017-03-24, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.dn.se/debatt/dags-for-s-att-saga-nej-till-religiosa-friskolor/>

Björklund, Viktor, ””Egen skola för vissa grupper ökar känslan av olikhet””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-07, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/egen-skola-for-vissa-grupper-okar-kanslan-av-olikhet>

Bohman, Maria et al., ””Populism när S vill stänga alla konfessionella skolor””, *Svenska Dagbladet*, publicerade 2017-04-25, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/populism-nar-s-vill-forbjuda-konfessionella-skolor>

Brandström, Lars et al., ””Fördomsfullt och okunnigt om religiösa skolor””, *Dagens Nyheter*, publicerades 2017-03-27, hämtad 2018-03-15, nås via <https://www.dn.se/debatt/repliker/fordomsfullt-och-okunnigt-om-religiosa-skolor/>

Brandström, Lars et al., ””Liberaler som blundar för mänskliga rättigheter””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-20, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/liberaler-som-blundar-for-manskliga-rattigheter>

Burell, Olle, ””Elever ska inte sorteras utifrån religion””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04-27, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/elever-ska-inte-sorteras-utifran-religion>

Burén, Richard, ””Att inte be med sina barn är också att påverka dem””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-05-07, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/att-inte-be-med-sina-barn-ar-ocksa-att-paverka-dem>

Carlsson Tenitskaja, Alexandra et al., ”Socialdemokraterna vill stoppa religiösa friskolor”, *Dagens Nyheter*, publicerades 2018-03-13, hämtad 2018-03-13, nås via <https://www.dn.se/nyheter/politik/socialdemokraterna-vill-forbjuda-religiosa-friskolor/>

Douib, Romain & Westergård, Magnus, ””Svensk inställning till religion en ytterkantsåsikt””, *Dagens Nyheter*, publicerades 2017-03-30, hämtad 2018-03-15, nås via <https://www.dn.se/debatt/repliker/svensk-installning-till-religion-en-ytterkantsasikt/>

Ekström, Anna & Olofsgård, Jakob, ””Religiösa skolor är en tillgång – inte ett hot””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-03-21, hämtad 2018-03-03, nås via <https://www.svd.se/religiosa-skolor-ar-en-tillgang--inte-ett-hot>

Gustafsson, Ulf & Lindenfors, Patrik, ””Skolan bör vara fri från ensidig religiös påverkan””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2018-03-14, hämtad 2018-03-15, nås via <https://www.svd.se/skolan-bor-vara-fri-fran-ensidig-religios-paverkan>

Johansson, Anna, ”Därför behövs ett förbud mot religiösa friskolor”, *Dagens Nyheter*, publicerades 2018-03-21, hämtad 2018-03-22, nås via <http://www.gp.se/nyheter/debatt/darför-behövs-ett-förbud-mot-religiösa-friskolor-1.5424744>

Kuronen, Alexander, ”Regeringen vill utreda skärpta reglerna för religiösa friskolor”, *Sveriges Radio*, publicerades 2017-10-14, hämtades 2018-03-03, nås via <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=6798333>

Lundgren Aslla, Aisha, ””Religiösa friskolor – en fristad i hatsamhället””, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2017-04- 05, hämtad 2018-03- 03, nås via <https://www.svd.se/religiosa-friskolor- -en- fristad-i-hatsamhallet>

Skolvärlden, ”Lista: Sveriges religiösa friskolor”, *Skolvärlden*, publicerades 2017-05-31, hämtad 2018-04-20, nås via <http://skolvärlden.se/artiklar/lista-sveriges-religiosa-friskolor>

Schultz, Mårten, ”Ja, föräldrar får pådyvla barn sin religion”, *Svenska Dagbladet*, publicerades 2018-03-14, hämtad 2018-03- 15, nås via <https://www.svd.se/ja-foraldrar- far-padyvla- barn-sin- religion>

Skånberg, Tuve, ”Kollektivt straff är fel väg”, *Göteborgsposten*, publicerades 2017-04- 21, hämtad 2018-03-03, nås via <http://www.gp.se/nyheter/debatt/kollektivt-straft- ar-fel- väg-att-gå-1.4243972>

Forskning och litteratur

Berglund, Jenny & Gunner, Gunilla (red.), *Barn i religionernas värld*, 1. uppl., Liber, Stockholm, 2011.

Berglund, Jenny & Larsson, Göran (red.), *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv*, 1. Uppl., Studentlitteratur, Lund, 2007.

Björnsson, Gunnar, Kihlbom, Ulrik & Ullholm, Anders, *Argumentationsanalys: färdigheter för kritiskt tänkande*, 2. [utökade] utg. Natur & kultur, Stockholm, 2009.

Englund, Tomas, ”Questioning the parental right to educational authority – arguments for a pluralist public education system”, *Education Inquiry*, vol.1, no. 3, 2010.

Enkvist, Victoria, *Religionsfrihetens rättliga ramar*, Iustus, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2013.

Karlsson Minganti, Pia & Svanberg, Ingvar (red.), *Religionsfrihet i Sverige: om möjligheten att leva som troende*, Studentlitteratur, Lund, 1997.

Karsten, Sjoerd, ”Freedom of Education and Common Civic Values”, *European Studies*, vol. 38, no. 2, 2006.

Key, Ellen, *Barnets århundrade [Elektronisk resurs]*, Modernista, 2017.

Klasson Sundin, Maria, *Barnets religionsfrihet – en villkorad rättighet?*, Diss., Uppsala universitet, 2016.

Liedgren, Pernilla, "Minorities with different values at school – the case of Jehovah's Witnesses", *British Journal of Religious Education*, vol. 40, no. 1, 2018.

Modée, Johan & Strandberg, Hugo (red.), *Frihet och gränser: filosofiska perspektiv på religionsfrihet och tolerant*, Symposion, Stockholm, 2006.

Planefors, Per-Inge, "Limit or liberation", *Journal of Theories and Research in Education*, vol. 11, no. 2, 2016.

Roth, Hans Ingvar, *Den mångkulturella parken: om värdegemenskap i skola och samhälle*, Statens skolverk, Stockholm, 1998.

Roth, Hans Ingvar, *Är religion en mänsklig rättighet?*, Norstedt, Stockholm, 2012.

Scolnicov, Anat, "The Child's Right to Religious Freedom and Formation of Identity", *International Journal of Children's Rights*, vol. 15, no. 2, 2007.

Sporre, Karin, "Value conflicts and faith based schools – in contemporary Sweden", *Nordic Journal of Religion and Society*, vol. 26, no. 2, 2013.

Juridiska dokument

Convention on the Rights of the Child, 1577 U.N.T.S 3, 20 november 1989.

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, E.T.S. No. 5, 4 November 1950.

Universal Declaration of Human Rights, UN Doc. A/RES/217 (III), 10 december 1948.

TV-program

Agenda (2018), Agenda [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 18 mars.

Opinion live (2018), Opinion live [TV-program], Sveriges Television, SVT 1 15 mars.